

KÖVÁRY LÁSZLÓTÓL.

V.

(Vége.)

Eddig a nőt csak mint családtagot láttuk, azon szerény, de olly édes körben, mellynek rendszerint legtöbb nő születik. Mint olvasóim láthatják, e fejezetnek nincsen más célja, mint kimutatni azon szellemi nagyságot, mellyre a nőnem önkörében szokott és képes emelkedni. Hogy jellemöket kimerítőleg rajzolhassuk, menjünk tovább a nőkebel világában, lássuk őket mint a társadalom és hon tagjait, nézzük e téren minő jellemeket voltak képesek kifejteni.

VI.

Én azt hiszem, hogy azon szerelmi zengedezés, melly a fiatalság ajkáról a költők lantjára viszhangozik, legtisztább tanuja annak, hogy a nő szerelménél alig van valami nemesebb.

Ha volt egy pár költő, ki az embergyülölő Kunossal éneklé is: „A gyenge lánynak ingatag kegyére ne építsd üdvöd csillagvárait“ hány költő nem volt, ki az istenséget megdicsőíté önszerelmesében. Beatrice és Dante, Laura és Petrarca, Fiametta és Boccacio, Eliza és Sterne, Babet és Boursault, s a mi Fánunk és Kármánunk csak ismeretesebb kiadásai a szerelemnek, hol a két szerelmes egymást nemességben felülmulta.

Hány Romeót és Juliát nem látott már mind a régi mind az újabb kor?
Ki ne ismerné Ovid és Schiller után Heró és Leander, Abelard és He-loise, Pyramus és Thisbe szerelmét?

Egész lajstromát adhatnók a szerelmi hőstetteknek. S ki tán regének véli, napjainkban nálunk is megújulva láthatá. Így vett szerelmében D* Julia s B* István mérget be. A leány a méregtől meghalt, a fiú csak eszméletét veszté. A leányt eltemették, s oda ment a fiú, sirján lövé meg magát. Sirjuk ott zöldellik Szeben mellett Vizakna temetőjében.

S tán nem fognak azok csalatkozni, kik a nő szerelmét nagyobbnek állítják a férfi szerelménél. A férfi megvilkolja vagy feledi hűtlen szerelmesét: egy Sappho Phaonért a leucadiai öbölbe ugrik. A salamisi hősnő Artemizia, már férfiasabban veszi: hűtlen abidosi ifjának szeméit kiszurja ugyan, de ő is követé Sapphot a leucadiai öbölbe rohanva.

VII.

A nemzet s haza szent földé iránt érzeni, inkább csak nemesebb lelki-leteknek jutott. A milly fokán áll a miveltségnek egy nép, nemzet vagy osztályrész, azon arányban áll lelkesülése a haza iránt.

Sokáig élt az emberiség azon nyomasztó balhiedelemben, mintha a hon nagy neve csak a férfiakat érdekelhetné, mintha a nő e nagy nevet felfogni képtelen volna; mintha a nőknek e téren szerep nem juthatna. S hogy nem igaz, a történet le a jelen korig százszorosan bizonyítja.

Azon történeti tan, mi a spartai nők olly bámulatos hazafiságáról maradt fen, mintegy felmutatni látszik, hogy a nőnem a hazának ép olly lelkes polgárává született, mint a férfi.

Judith, hogy a zsidó nemzetet a betuliai zsarnok, Hollofernes vasvessze-jétől megmentse, kardot ragad, beront Hollofernes hálószobájába, s ott gyilkolja meg.

Zenobia, Szyrfa királynéja, özvegyen marad; gyermekei kezeiből a trónt Roma ki akarja ragadni, Palmyrát ostromolja: Zenobia fegyvert övedz, a falakra áll s hősileg védi meg hazáját.

Hasonló szép példákat mutatnak a romai nők. Kétszer adják ékszereiket a haza oltárára: egyszer mikor Brennus idejében a gallusok rájok mentek; másszor a cannaei ütközet után.

Hát Carthago női, kiknek férjeit háromszor fegyverzé le Roma, hogy újra fegyvert készíthessenek, hajfürteiket vágják le kezíjok számára.

Volumnia és Veturia, Coriolan anyja és neje más nemü nagyságot mutat. Coriolant Roma számúzi, a derék romai magát megboszulandó, Roma ellenségeihez megy, sereget kér, s Roma alatt terem. A megrémült város éléje küldi

a senatust, eléje a papságot, hogy kegyelmet nyerjen, mind hiába. Volumnia és Veturia jött végre, Roma nőit vezetve, az anya és nő kegyelmet esdekelt a hazának, Coriolan egyelőre nem akará meghallgatni. A két nő eléje borult: anyám — szólt ekkor a fiú — anyám te győztél, Róma szabad, bár fiad elveszett. A női szív e győzelmének e helyére, Róma oszlopot emelt.

D' Arc Johanna az orleansi szűz, mikor az angolok VII. Károly francia király alatt csaknem egész Franciaországot elfoglalnák, s győzelmes seregeikkel már Orleans kapui előtt álltak, Johanna, egy leány a népből, annyira fanatizálá a sereget, hogy annak vezérévé emelkedett, s mint seregvezér Franciaország megszabadítója lett.

Carday Charlotta, a 25 éves francia leány, politikai buzgalomból Marat fürdőszobájába megy, Franciaország zsarnokát átdöfi, s a vérpadra a legnagyobb nyugalommal lép.

Ez általános lelkesülést Europa csaknem minden nemzeténél láttuk már. Lafayettet, mert függetlenségökért harczolt, az amerikai, L. Byront a görög nők gyászolák meg. Occonnelnek, mikor politikai börtönéből kilépett, Cork város hatvan hölgyének fáklyája világít. A porosz nők 1813-ban, mikor Napoleon hazájokat elnyomta, egyesültek, minden ékszereiket feláldozák; mátká gyűrűjüket vas gyűrűvel válták fel, e felirattal: Ich vertausche Gold gegen Eisen. (Aranyat vassal cserélek).

A világ minden női leányai megmutatták már, hogy a honfi nevezet őket is megilleti. Csak magyar nőt nem említettem még; de nem feledtem el.

Hány magyar anyát nem ismertünk, s ismerünk, ki ön fiában megdicsőült? Hány jellemet nem, millyen Kornis Katáé a Haller Jánosnéé, ki midőn látná, hogy I. Apaffi alatt az álkodó tanácsosok árulják a hazát: berontott a tanács-terembe, s philippicát tartott reájok.

Ha hősnőket akarunk, millyeket Sparta nevelt, lássuk az egri nőket Eger vár falain olly harczias helyzetben, minőt csak férfiakról várhatni.

A romai s porosznők áldozata sem szégyeníti meg nemzetünket. . . .

Shakespeare hazánkról is elmondhatta volna, mit Angliáról mond: mi-kép hattyufészek egy nagy tó közepett, s a hattyuk puha keblén fejlenek a hősök.

VIII.

Eddig a nőnemet az emberi élet viszonyai között szemlélők, mint gyermeket és anyát családjával, mint szerelmest és nőt a férfikkal, s mint honleányt hazájával szemben. Azonban van az emberi szellemnek ezeknél egy magasabb légköre, mellynek szentek szentibe csak szellemültebb valóval léphetni, s ez az eszmék világa.

A vallás az emberiség legóriásibb eszméje.

S vajjon sokat mondunk-e, ha állítjuk, mikép ez óriás eszmét a nők tartották s tartják fen.

Ők lévén angyalai a földnek, mintegy őket látszott a végzet gyakran segítségére küldeni.

A keresztyén vallást a nőnem melegen fogadta s ápolja. A férfiak megfeszíték az üdvözítőt; a nők kenettel járultak keresztfájához.

Hány nő nem áldozá fel magát vallása mellett, hány nő marttyrt és szentet nem ismerünk?

Hogy a keresztyénség Európa minden nemzetéhez elterjedjen, hány nő nem volt, ki mint nálunk Sarolta, a sz. István anyja, elől ment a keresztyénség elfogadásában, terjesztésében.

A politikára lett befolyásukat a nőknek a férfiak csak korunkban kezdik elismerni. Pedig aligha igaza nincs azon regényes krónika írójának, ki megakará mutatni, mikép a világ legnagyobb eseményei mind a nők hálótérmei függönyei megett szövődtek.

Aspazia nyomorult kunyhóban születik, szépsége és szelleme által Perikles nejjé emelkedik. Thucidides szerint Athenben a köztársaság, valóban pedig Perikles uralkodott, s e férfi felett Aspaziának akkora hatalma volt, hogy nem átallá Aspaziával iratni szavalandó beszédeit; s fenhagyá Plutarch, mikép a samosiak és megaraiakkal folytatott háborúnak ő volt indító oka. Socrat tőle a szónoklatban leczkét vett. S be kell vallanunk, mikép Görögországon uralkodott.

Carthagót egy nő, Didó alapítá; egy nő veté meg alapját a városnak, melly Hannibált szülte.

Azonban hagyjuk a régi idöket, korunk legbevégzettebb női jellemeket mutathat.

Közel multunkban Mária Theresia, ki a legnagyobb európai zivatar közepett elragadó szelleme és királyi szépsége erejével hatalmasan fenntartja megtámadott birodalmát. Erzsébet, Anglia királynéja, ki eszének hatalmával Angliát, az addig ismeretlen Angliát tengeri hatalmassággá tette. És soha se ment férjhez, hogy dicsőségében, szabadságában senkivel se osztozzék.

Hasonló jellemeket mutat Muszkaország két Katalinjában. Katalin a nagy Péter czár neje lutheran pap árva leánya. Szépsége szelleme kedvessé teszi a czár előtt. Ő a czár életét a Pruth partján a török kezéből megmenti. S az egyszerű leányt a nagy czár következőjévé teszi.

II. Katalin czárné Muszkaországot megutazza, városokkal beépítetteti. S egy nagyszerü politikai gondolatra, Görögország felszabadítása eszméjére jó.

A művészet és tudomány a kor és nemzet miveltségének hévmérője. Végtelen térre jutottunk, hol nem csak a férfiak, hanem a nőknek is egész seregével találkozunk; mert hogy a nőnem önmagát főleg a művészetben megdicsőítette, felesleges lenne elmondanom.

Mi Sappho és Korinna volt a görögöknek: azok a mi mostani költőnőink. Ha Görögországnak volt Agnodiceje, ki férfi ruhába öltözködött, hogy tanulhasson: korunknak is van George Sandja.

Ha a görögnél Areta, az Aristipp leánya negyven kötetet irt; ha a görögök dicsekedtek, mikép Pindaros Korinnát, Socrat Aspaziát, Diotinas, Pythagoras Themistocleat hallgatá, s hogy Evander neje a trójai harcokat ugy leírá, hogy Homerral mérkőzik: e kornak is Genlis, Stael asszonyoktól le napjainkig annyi nagy nevű írónője volt, mennyivel méltán versenyezhetünk; csak a francia academia számtalan nőt koszorúza meg már.

S hogy e szellem-nagyság nem egyes kor tüneménye, idézhetem Leliát a romaiaktól, ki atyjának Sullának beszédekét fogalmazott, kiről azt szokták vala mondani, hogy Román nyelvvel, másokon fegyverével uralkodik. Krisztina, Svédhon királynéja, a XVII. század elején elhagyja trónját, hogy a tudományoknak élhessen; s Olaszországba költözik. II. Katalin 1782-ben a tudományok academiája igazgatójává barátneját, Dasdoff Katalint, a később academiái elnököt, látta jónak kinevezni.

A művészet világából ki lenne képes mind előszámlálni, kiket feledni nem lehet. Festőt, zenészt eleget ismerünk. Hogy a színpadon mik, azt naponta látjuk.

Példákból láthatók a női szellem nagyságát: magyarázat nélkül bezárhatom cikkemet.

EGY TÖZSÉR A XIII. SZÁZADBAN.

TÖRTÉNETI NOVELLA.

BÉRCZY KÁROLYTÓL.

Azon időben — irtak vala pedig Krisztus urunk születése után ezer két száz és harmincz egyet — Magyarországon második Endre király, Endre királyon Dénes nádor, mindkettőjükön pedig Dávid ben Gábael dúsgazdag zsidó uralkodék.

Endre király nagyon istenfélő és kegyes úr vala. Azért is ő hevítve szent buzgalomtól, atyja fogadását beváltani elment Palaestinába, s nagy sereget

vitt magával az istentelen pogányok ellen, s három hónap múlva visszatért kicsire olvadt sereggel.

Itthon az országot igen siralmas helyzetben találta. Távolléte alatt a nemesség pártokra szakadt, Halics trónjáról Kálmán fia elüzetett, a kincstári ládának egész feneke kilátszott, a főispánok és más főnemesek a királyi várjavakat elfoglalták, a köznemességet elnyomták; a zsidók és izmaeliták a népet adószedéssel s pénzváltással sanyargatták, s míg néhány gazdagnál egész esztendőn át hegyen völgyön állt a lakodalom, addig a szegény adózó nép sok helyütt a szó legbaromibb értelmében maga húzta a jármot, hogy éhen ne kelljen vesznie.

Endre nem tudván, a sok baj orvoslása közül mellyikhez fogjon előbb? egyikhez sem fogott. Ha a várjavakat akarta visszafoglalni, a nemesség kelt fel ellene; ha a zsidókat akarta korlátozni, ezek dugták el erszényeiket, pedig náluk volt a pénz, minek ő minden perczben olly roppant szükségét érzé.

Dénes nádort pedig legkevésbé bánthatá meg.

A nádort egykor Dénes diáknak nevezték, ki azonban őt a régi multra legtávolabbról is emlékeztetni merte, jól tevő, ha előbb saját nyakát megtapogató. Pedig büszke lehetett volna rá, hogy diákból nádorrá emelkedék, ha ez emelkedést eszén kívül nem egyszermind a sziv és lelkiismeret háttérbe szorításának köszönheti. Némellyek ugyan vitaták, hogy ő illyesmit soha sem tőn, miután a nevezett czikkekből egyikkel sem birt. Annyi bizonyos, hogy ő maga legalább az elsőt dobogni, a másodikat megszólalni soha sem érezé. Azt hívé, hogy pénz hozza a hatalmat, s a hatalom a pénzt, e kettő pedig a lét-czél, mellynek elérésére semmi eszköz sem lehet eléggé kemény. — Czinkosai Bérhold bán, és Sámuel kincstárnok voltak; közös jelszavuk: mindent a magunk hasznáért.

Hat év óta nádor, a kincstárnokságban, mit azelőtt visel vala, Sámuel váltá fel őt, ki titkos gyanúban állott, hogy az ismaelitákkal a nép zsarolásában nemcsak egyet ért, sőt alattomban az utóbbiaknak szertartásaikhoz szít. Ez volt Dénes nádor legbensőbb barátja, s bár kortársak valának, leányát hozzá nőül adni készült. Egyet érte, az ingadozó királyt, nem volt nehéz lábairól levenniök, s így történt, hogy az ország közjóvedelmei saracénoknak adattak bérbe; ők szedték be az adót, kezelték a sőt, váltották be a pénzt, bírták a harminczadokat; némellyek hivatalra, mások nemességre emeltettek; az adózók sőt a nemesek fölött is gyakorlatilag megalapított előjogokkal bírtak.

A nádor pártoltjai legkitünőbbjének Dávid ben Gábael, vagy mint a neveket összevonni szerető nép nevezé: B e n g a b á l Dávid, spanyol zsidó tartaték, bár jól értesültek a viszonyt megfordítva s inkább a nádort állíták lenni a zsidó kegyenczének.

Dávid gazdagságáról mesés hírek szárnyaltak nem csak a vidéken, de az egész országban, sőt a szomszéd tartományokban is. Beszélték, hogy a ház alatti terjedelmes pinczékbe már nem fér a temérdek arany és ezüst, mi ott részint kádakban és hordókban, részint rudakban hever; hogy gyémántjai és egyéb ékkövei értékének felével kifizethetné az országot; hogy a törvény ellenére birt házainak számát s földeinek mennyiségét nem is tudni; hogy a külföldi fejedelmek roppant összegekkel adósai, Endrét nem is említve, ki már akkor, midőn a szentföldi hadjárat költségeit kelle fizetni, s kevéssel utánna, midőn Hallsból elűzött Kálmán fiát akarta trónra visszahelyezni, reá szorúlt s azóta évenként kölcsönzött tőle, vissza pedig soha egy fillért sem fizetett, hagyván a magas kamatlábu tőkét elérhetlen fokra emelkedni. Hát még a számtalan fő és kis nemes, ki Bengabálban hitelezőjét süvegelte! alig élt a vidéken egy birtokos, ki e Dáriusnak legalább néhány márkával ne lett volna adósa.

Spanyolországból, honnan, mint rebesgeték, nem épen jó szántából távozott, még ifju korában költözött magyarhonba. Mindjárt első föllépése figyelmet gerjeszte. Az ország akkori fővárosa, — Esztergomban telepedvén meg, rövid időn otthonos lőn III. Béla és később Imre király udvarában. Kinek izletes rakatú gyémánt-csat, kereszt, boglár, gyűrű, kardmarkolat, vagy bármi remekművé ékszerre volt szüksége, a király s királynétől kezdve, mind csak Dávid ben Gábaelhoz fordult. Mór készítményű árucikkei, miknek egész táráat hozta magával Granadából, keresve kerestettek; műértők itéletéhez képest ezeknél diszesebbeket egész Zacatinban nem lehetett volna találni. S e mellett végtelenül lekötelező modorral is bírt az eszélyes kalmár, a mennyiben nem ritkán hitelbe is adta portékáit, sőt, ha kívántaték, ráadásul pénzt is kölcsönze a nemes lovagoknak. Mi áron? ehhez az illetőn kívül senkinek sem volt köze, annyi bizonyos, hogy befolyása naponkint nőtt, s nem egyszer történt meg, hogy ki a királytól némi kegyet akara megnyerni, elébb Bengabálhoz folyamodott, szólana érdekében pár jó szót. Később megengedett neki házat vehetni Esztergomban, ezt nem sokára egy második, harmadik s több követte Fehérváron, Kassán, Nagyváradon s egyéb népesebb városokban.

Endre hanyag s örökös pénzzavarban lézengő kormánya kellett csak, hogy az ügyes tőzsér tőkéletesen felhasználhassa ildomosságát. Nem sokára felhagyott az ékszer-kalmársággal, miután vagyonát annyira szaporítá, hogy neve keleti Európa első tőzsérékint említették.

Kívitte, hogy — a világos értelmű törvény daczára — nemesi jószágot birhasson; maga Dénes nádor adta el neki, Sopron megyében közel az osztrák határszélhez fekvő uradalmát, mit ő aztán évről évre új vételekkel nagyobbított.

Az ország közjövödelmeit ő tartotta bérben; a többi adószedő mind az ő embere volt, a harminczadi vámokat ő kezelte, sőt csak általa lehetett kapni.

A nádor hihetőleg e példából jött a meggyőződésre, hogy pénz = hatalom, miután Dávid e hatalommal olly hatályosan tudott élni és visszaélni.

II.

Hazánk jelen térképén hasztalan keresnék olvasóim Fertővárt az alatta elterülő mezővárossal, mely a tizenharmadik század első tizedében telepttetvén, a másodikban nevezetesen gyarapodott, s a harmadik végén az ország legjelentékenyebb helyeinek volt egyike. Az osztrák határszélhez közel fekvése fő kereskedői rakhely és piacvezé alakot, — emelkedését azonban leginkább földes urának köszönheté, kit a vidék Bengabál Dávidnak nevezett.

A több mérföldnyi síknak, mellyen e népes mezőváros délkeletről a Hansaság és sásos tavak, nyugotéjszokról pedig a Fertő patak és ritkás füzerdő által környezve feküdt, csaknem kellő közepéből nőtt ki egyetlen kerek domb, melynek alakzatát vulkáninak lehetne mondani, ha csúcsa mint a középén levágott ezukor süvegé, nem hiányzanék. E dombháton épült itt eddig nem látott izlésben, s mit sem kimélő költséggel Gabaél palotája — Fertővár. Kik a szent földi hadjárattal Palaestinában megfordultak, e vár építészetében az ottani modorra vélték ismerni. Bengabál Granadából, melly ezen időtájban az európai műveltség, tudományok- és művészetnek volt gyújtója, hívott meg egy híres mór építész, elküldé őt keletre, s az onnan hozott rajzok terve szerint fogott a büszke vállalatához.

A kivitel meghaladta a várakozást; az építész maga bámulta kész művét, mit a tulajdonosnak el kelle zárnia a messze földről ide rajzók tolongása elől.

A Carrarából hozott fehér márvány merész hajlatú ívekké boltosult a magas nyílt csarnokok felett, miket légben függeni látszó folyosók köténék össze. A sárga rézzel bőven megfuttatott kúpozatok egymásra hajlának, s messziről tekintve az egész egy olly tömör csoportozatot képeze, minőt a jeruzsalemi vagy betlehemi régi építmények rajzain ma is láthatunk. Közélről azonban e csoportozat minden egyes része önálló formát ölte s nyíltan mutatá, hogy a mór művész hazai előszeretetétől nem birt egészen megválni. Az oszlopzatokon nyugvó tornáczok, a kúpba menő termek aranyzott arabeskjei, a mozaik rakatú padlózat, a szeszélyes állatszörny fejkéből alakított kutak, melylyekből a felszőkellő vízsugarak téres medenczébe hullottak vissza, minden az ó mór-spanyol izlésre s ennek főremeké- az Alhambrára emlékeztete.

A palotát Fertő várnak nevezé el birtokosa, s két öl magas bástyával kerítetté be, mellynek külfalaihoz négy oldalról hosszú széles gránit lépcsőzet vezetett fel, a domb oldalait ellepő kertligetek közt.

Bengabál méltán elmondható, hogy Európa fejedelmei közül az egyetlen granadait véve ki, egynek sincs az övéhez hasonlítható hajléka.

A bástya-falokról letekintve, egy pillantással át lehet nézni a mezőváros többnyire új fehér házait. Ezek nagyobbjai ismét a vár úráé s többnyire só vagy harminczadi raktárak, adószedői, pénzbevéltői s más illy épületek valának, keresztyén pór és nemes munkásokkal, kik csekély bérért, vagy adó és tartozás lerovására dolgoztak a nap huszonnégy órájából tizenötön át, mór felügyelők vizsga őrszemei alatt.

A fő felügyelést azonban maga Bengabál vitte, naponkint megjelelvén munkásainál, s ki arcvonásait ilyenkor figyelemmel kíséré, tapasztalható azon az ezeken néha élesen rajzolódó gúnyörömből azt, hogy ő nem annyira az üzletet szemmel tartani, mint inkább gyönyörködni jó, mint hajol meg e büszke keresztyén faj azelőtt, a kit u t á l.

Illy kedély hangulatban állott ő történetünk megnyílásának reggelén, a mezővároson kívül fekvő egy roppant raktára kapujánál. A csendes lépésű nagy meklenburgi faj lovat, mellyen ide lovagolt, szolgája jártatta vezetéken a ritkás fűzerdő gyepén, míg ő aranygombú nádbotjára támaszkodva, majd a raktár körül nyüzsgő népen hordá meg szemeit, majd ismét a messze simuló rónára mélázott, láthatólag nem figyelve a féloldalt mellette álló rőt hajú felügyelő szavaira, ki, hosszú rovással kezében, a rábizottakról tön pontról pontra számadást.

A felügyelő észrevevén, urának hihetőleg ismert szórakozottságát s azt, hogy csak az üres légnak beszél, óvatos csenddel elődalgott s magára hagyta a gondolatiba merültet.

Hoszu csend után a tözsér lehetőleg felegyenesedék dőlő helyzetéből, lehetőleg ismételjük, minthogy magas alakja a derékban meghajoltan ekkor is görbe maradt. E görbeség nem testi bajnak, de hosszú megszokásnak volt eredménye, mint ez szikár magas termeteknél nem ritkán az eset. — Tisztán keleti vonású arca ifju korában szép lehetett, midőn még az arcbőr nem volt olly hervatag sárga, a domború homlok nem olly barázdás, a hosszas vágatú két nagy szem nem olly kiülő üvegű, a hirtelen hajló orr nem olly csontszerű, s az akkor tán kellemes görbületű ajk nem olly kemény zárt kifejezésű, mint jelenleg.

Pedig e dülást nem kor vitte végbe, — Bengabál alig volt még ez időben ötvenöt éves; sem testi törődés vagy nélkülözés gondjai; — hanem egy mérész röptű vágy, melly mint a délponti napsugár Sahara izzó homokját, oltatlanul s évek óta égeté sovár lelkét; egy óriási eszme, melly minden egyéb gondolatot és érzeményt magába nyelve, tetteinek titkos rugója lön; egy első csirájában óriási fogamzatu terv, mellynek kivihetőségét mennél valóbbszinűvé

emelé az ébren és álomban egyaránt ápolt remény, s az előmunkálatok sikere, annál terjengőbb gyökerekkel fogódzott az lelkébe: e tényezők összehatása volt az, mi a tőzsér homlokán, halántékain, szemei körül az elmélés összevont ránczait maradandókká tette, természetét meggörbíté, arczát elfonyasztá, előre dülledő szemeiben a szünet nélkül számító gondolkozás baljóslatú fényét megghonosítá.

— E faj nem veszhet el; szólalt meg lassu hangon s gyors mozdulattal emelve fejét, mellynek a bajuszszal összefolyó vörnyeges szakállá két rétbén lengett kaftánszerű velencei selyem köntösére — e faj, melly annyi századon át türt, szenvedett, üldöztetett, irtatott, s nem csak nem fogyott el, nem csak nem csüggedett, de hű maradva az irás minden betűjéhez, a családi élet minden legkisebb szokásához, eredeti véréből fél cseppet sem vesztett, s ha szeleme nem ugyan az, melly egykor Judából osztá parancsait, ezt csak a világ minden részében reá nehezedő elnyomásnak tulajdoníthatja: e hű, ez okos, e kitarító faj nem veszhet el, mint Abron patakja elvesz a holt tenger iszapjában. És átok arra, ki elszóratásukat átoknak mondja! Mi vagyunk-e az első nemzet, mellyet az események hatalma megtört? azok elmosódtak a századok hullámzatában, mi élünk és élni fogunk, és Jerikó falai egy más világrészben még magasabbra épüldenek!

A kiülő kék szemekben ez utolsó szavaknál szokatlan tűz villant meg, melly onnan ismét fokoként enyészett el, a mint tulajdonosuk vakmerő eszméit tovább füzte.

— Türelem, még pár évig türelem, s a gyümölcs érett leend; e fölött túrni nem olly nehéz már, mint volt csak pár évtized előtt is. A veszendő ország itthon árulókkal, künn ellenséggel környezi magát; benn pártviszályok dúlnak, künn alkalmas percze vár nem egy vetélytárs; ezek úgy mint azok lekötelezettjeim, több mint ez, béreseim: ezek örülni fognak, ha a lerovandó tartozáson felül arannyal dugom be szájaikat — — s mi hátráltat ekkor, hogy — — — Mi? a nép! a nép! melly gyűlöli fajunkat, melly nehezebben simúl szokásainkhoz, hitünkhez, mint a nemes osztály; a nép, melly bennünk a nyomor vészhozó daemonát látja és gyűlöli. Jó, ha gyűlöl rettegjen is. A nép! lelketlen tömeg, forgatható gép. Endre alatt rosz keresztyén, mért ne lehetne a jövő nemzedék már — — —

Gondolati menetét, közvetlenül háta megöl hangzó lódobogás, egy, válára kissé sulyosan eső kéz, s e szavak szakíták meg:

— Jó nap Isten, Dávid szomszéd neked is!

A tőzsér, sértett büszkeség mord kifejezésével fordult az érkezőhöz, s boszút lövellő szempárral mérte végig az őt olly könnyedén sz o m s z é d nak szólított, s midőn ebben Dants Simon lovagot ismeré meg, leggyűlöltebb elle-

nét, az egyetlen, ki előtte az országos hirü tőzsér, főadószedő, tisztelt és rettegett úr előtt soha meg nem hajolt; a makacs földbirtokost, ki a tőzsér uradalmának csaknem közepén bírt néhány száz holdjától megválni semmi áron nem akart, s véle hol csak lehetett daczolt és kicsinylőleg bánt. A felküzdő harag szavai már már kitörő félben voltak ajkain, midőn szokott lelki erejével lefojtva a szenvedélyt, jobbnak látta ennek nyilai helyett epés mosolyu gnyorral felelni:

— Köszönöm nemes lovag, szólt kis vártatva, köszönöm kegyességedet, melylyel megengedni méltóztatol, hogy az Isten ragyogó napjából az én méltatlan fejemre is jusson egy pár téveteg sugár. Minek tulajdonítsa csekélységem e leereszkedést? Talán ama kis összeget hoztad meg, mellyet nem vetettél meg erszényemből kölcsön elfogadni, midőn az, fiadnak a pogány rabságbóli kiváltására volt okvetlen szükséges?

— Emléked hű, Dávid szomszéd; válaszolá lováról ekközben leszállva az ősz Dants Simon; de ha te jól megjegyzéd magadnak szent Jakab napját, mellyet Isten kegyelméből épen ma élünk, láthatod, hogy én sem feledtem el. Tévedsz azonban, ha az egész összeget emlited, holott részletes fizetésre alkuvánk olly feltétellel: hogy az utolsó részlet lefizetésekor adandod vissza amaz ezer márkáért zálogba bocsátott ősi gyémántjaimat.

— Gyémántjaidat? he he! milly jó kedved van tréfára illy szomorú időkben! neved a legsikerültebb tettetéssel a tőzsér, — hiszen jobban tudod, mint én, hogy szemem világának soha egy gyémántod fényén sem volt alkalma gyengülni. Talán csak álmodtál e gyémántokról? vagy valóban léteznek ott-hon, valahol dugaszban? ha igen, csak szedd elő, jó lesz túl adni rajtuk il-lendő áron, ha különben nem tudnád két ezer márkámat lefizetni.

Az öreg lovag arczát elfutotta a vér, s talán a feltoluló hőség miatt emelintve fővegén, egészen láthatóvá tevő a tisztos főt, mellynek hátra fésült fürtei épen úgy ezüstlöttek, mint a sas orr alatti vastag bajusz és terjengő szakál vadona. Aztán, komoly méltóságú szemeit, mellynek fehérében a finom hajsza erecskéket vérrel futtatá be a kor, a szóllóra szögezve, mély rezgésű hangon viszonzá:

— A zálogot eltagadni, tartozásomat kettőzöttnek hazudni, s az egészet alkunk ellen rögtön követelni — ezt mind egyszerre akarod átkozott szipoly?

Bengabált, e néki szokatlan czímre, düh fogá el; két rétű szakálla úgy reszketett, hogy a kaftán selyem szövetéhezi surlódása hallható lőn. De ismét mérséklé indulatát s mint olyan, ki ellenfelének tekintetével fél találkozni, oldalt pillantva, dörmögé:

— Tartsd magadnak az átkozást, nekem pedig fizess le a kölcsönt, melly

nélkül egyetlen fiad ma is Syriában sínlene. Ha jó szerivel nem fizetsz, majd tesz róla a nádor, kit minden órán várunk törvénytartani.

— S kinek segedelmével czéled ugy-e engem illy alávaló módon kiturni szemedet szűrő birtokomból, mit már a gyémántok helyett kivántál inkább zálogba, — s hitetlen lábaiddal tapodni a földet, mellyben apám és anyám és őseim csontjai nyugosznak? Ez czéled úgy-e? de esküszöm, előbb meghal együnk, mint teljesül az.

— Kár esküdnöd jó vitéz, mert bele sülsz, s ha fizetni nem tudsz, megéred, hogy ama birtokodnak nevezett vakandtúrást az én ekém fogja ez őszszel felszántani. Én azonban előre is engedelmet adok, hogy a nagy becsü csontokat e földből kiásva, akár aranyba foglaltasd.

Simon, bal kezével lova kantárát tartva, a jobbal minden szó helyett széles kardját ragadta meg.

Bengabál Dávid, e mozdulatra faja ösztönszerű megrettenésével hátrált pár lépést.

— Vesztedre használd kardodat vén lovag! kiálta rá, kezét védőleg előre tartva; — tudod vagy tudhatod a királynak törvénynyé vált határozatát, melly szerint a zsidó gyilkosa vagy megvérzője fejével és jószágvesztéssel bűnhődik!

— Ne reszkess kardom előtt farizaeus, dörgé megvetőleg Dants; nem fogom azt véreddel mocskolni, reszkess majd akkor, ha a bakó pallosát látod megvillanni. S el se is bizd magad azért, hogy zsebedben van minden fő úr, él még annyi igazság, mennyi az én ügyemnek elég. Vannak tanúim — van egy igaz Isten az égben, kinek haragos villáma szakadjon rád.

S ezzel minden további szó nélkül lovára veté magát.

— Igen, a magas égben uralkodik Izrael istene a nagy Jehova, ki választott népét nem hagyja el! szólt az égfelé emelt szemekkel Dávid, — Magyarországon pedig Dénes nádor! gondolá hozzá, a mint a füzes törpe fái közt mindig sebesebb lépésben tova haladó lovag után tekintett.

Aztán szolgálójának inte, s ennek segedelmével a nagy meklenburgira ülve, palotájának déli lépcsőzetéhez csendesen ellovagolt.

III.

A lépcsőzetnél gyaloghintó várt reá, s ő ennek utrechti bársonnyal vánkoszott belsejébe vonúlva, egyszerre lépő négy hordár által felvitették.

A fő bejárásnál álló két alabárdos őr mély tisztelet kifejezésével hajlott meg s tárta fel az ajtót az érkező előtt.

— Küldjétek Corzait, azonnal jöjjön; — parancsolá rájuk sem tekintve, s a tág teremnek egy magas hátú mély karszékébe ereszkedék.

Néhány halotti csendü percz telt el így; Bengabál mintha nem is lélekzenék, szobor mozdulatlansággal mereszté szemeit az ajtóra, melly épen azon perczben nyílt meg, midőn a váró, látszólag türelmét vesztve, ingerülten kelt fel székéből.

Magas szikár alak lépett be, kinek barna fényes arczbőre afrikai származásról beszélt.

— Él-e még Salamon az alharminczados? kérdé tőle rögtön s minden előzmény nélkül.

— Él; volt az egytagu válasz.

— S még meddig viheti?

— Bizonytalan; cseppjeim használatával még talán három négy hétig eltengetheti lételét.

Rövid szünet következék; — Dávid kézen fogá a mórt, s maga mellé, egy kerevetre voná.

— Corzail, szólt merően szemébe tekintve; te böles ember vagy, s át fogod látni, hogy illy nyomorú kórságosnak az élet kín és nem jótétemény. Vond meg tőle cseppjeidet vagy eseréld fel inkább másokkal, mik szenvedéseinek elébb véget vessenek.

A mór kérdőleg függeszté fehér alapjukból kiragyogó szemeit parancsnokára; — ez megérté a néma kérdést.

— Reá nézve három héttel elébb vagy utóbb egészen közönyös; felelé, — reám nézve nagy különbség. Hiszen ismered a köztem és Dants közötti ügyet, megbizottja vagy gyűlöletemnek, terveimnek. Salamon az egyetlen érvényes tanú, s bár különben áldozatkész szolgája ügyünknek, de tartok tőle, hogy a halál küszöbén álló ember nem birna elég erélylyel, ha vallomását esküvel kellene erősítnie. Pedig a nádort e hét folytán várom.

— Úgy lesz, mint kívánod; szólt értőleg hunyorítva emez. Cseppjeim elfogynak, s velük fogy el Salamonból az élet.

— A második tanú, folytatá, e tárgyat bevégezttnek tekintve az elébbi; a második tanú, ki annyiban veszélyes lehetne, minthogy pár hó előtt hitünkre tért át: Czenki Jób. Jelenlétében történt a kölesön s a zálogos gyémántok átadása. Ha kikérdeztetvén, ez utóbbiakról semmit, s csak az elsőről akar tudni és vallani: kináld neki nevemben a Salamon halála által megürülendő alharminczadososságot. Ha vonakodnék, emlékeztessd arra, hogy hatalmamban áll.

— Czenki Jóbról nincs kétségem; morgá Corzail, ő az intést parancsnak, s az ajánlatot két kézzel veendi. S a harmadik tanú?

— Keresztyén; zsidó elleni ügyben tanúsága nem érvényes. S így az ügy rendben, s az otromba kevély nemes végre megtörve leend.

Bengabál szemeiben ismét megvillant ama szokatlan baljóslatú tűz, melly

tekintését ilyenkor csaknem kancsallá tevé. — Gondolati azonban hirtelen más irányt vehettek, mert e kárörvendő sátáni kifejezés mintegy varázs által illetve eltűnt vonásairól, s egy az elébbivel egészen ellentétes, aggodó komolyságnak adott helyet. Bozontos szemöldei mély bomlokbarázda fölött vonultak össze; s hangja szinte reszketett, midőn percznai csend után kérdé:

— A legfontosabbat utóljára hagytam, hogy annál bővebben szólhassunk róla. Van-e már határozott véleményed egyetlen leányom, szememfényre, Ráchelom állapotáról?

— Tőle jövök, s eddigi sejtésem meggyőződéssé érett; felelte határozottan a tudós mór orvos.

— Beszélj; mondá az apa, s behúnyt szemhéjjait kezével elfödve, hátradől helyzetből figyelt a szóló minden hangjára.

— A baj titka, mit két hosszú hó óta kutatva sikertelen kuruzsolnak, min a kerek világ minden füve nem segít, s minek orvossága még is oly egyszerű, oly természetes az: hogy Ráchel nem gyermek többé. A bimbót, a benn működő nedvek ereje hajtja fel a töről, de ha az anya-természet már annyira növelé, hogy csak a zöld burok szoritja össze a tágulni vágyó levelek kelyhét, ekkor harmat kell néki és napsugár, különben hasztalan ápolod arany edényben s építész alája oltárt; napfény és harmat nélkül időtlenül satnyuland el, vagy kora féreg evődik belsejébe. E feselni vágyó s nem bíró virág-kehely korában van leányod; e napsugár és harmathíány Ráchel bajának titka, s okozza ama méla epedést, melly a változatlan élet unalmi közt, rajongásának tárgyat keres, vagy talán talált is.

— Bölcsességed most az egyszer tévuton jár, Corzail barátom, szólt kétkedő mosolylyal Dávid, — kivüled s a szolgálakon kívül, kikről volt gondom, hogy egytől egyik csúfak legyenek, leányom férfit sem látott s így fogalma sem lehet arról, miről te imént oly sok szép szóval beszéltél s mit röviden szerelemnek nevez az ifju kor őrjöngése. Csalóddol öreg.

— Mondám-e, hogy azon epedésnek, melly a testet maga után vonva kórannyaggal tölti el, ismert vagy nem ismert tárgya okvetlen élő lény? Nem elég-e egy álomkép, mibe az égő vágy lelket lehel, mit a képzemény formába önt, kiszinez, életre emel, hogy a megnevezhetlen tünődésnek legyen mit bálványoznia? Vagy példátlan-e az, hogy a nyilást kereső ömlengés másnak hiányában egy csillag, vagy madár, vagy virág, vagy egyéb lelketlen tárgyat válaszszon eszményévé, mi aztán az előtörő köny és sohaj közt megszűnjék lenni pusztá játszó szer?

— Leányom alig mult tizenhárom éves; szólt mintegy czáfolatúl s elgondolkodva az apa.

— S számítod-e te nagy és dicső tervedben az éveket s tespedni hagy-
nád-e azt, ha bizonyos évszám letölte előtt megérnék? Nézd meg Rachelt, e ke-
leti fajú növényt, melly hirtelen hajt levelet, bimbót, virágot; évei daczára
nem tizenyolcz évű hajadonhoz hasonló-e? Ismétlem Dávid, leányod nem gyer-
mek többé, a bábuzást megunta, adj neki szélesebb kört, e szükben lélek-
zete fül el.

— S e szerint, tanácsod — — — ?

— Az, hogy tégy vele kis utat, mellynek változatos újságában a lélek
szórakozást talál, — vidd Esztergomba, a király udvarába, vezesd új élet-
be, új körbe, hol Ben Gabael leánya leend a központ, s különbséget tudand
majd tenni az őt hódolattal körül repkedők közt; adj tápot a női hiúságnak,
élesítsd dics vágyát, költsd fel büszkeségét, avasd megbizottoddá; meglátod,
hogy felgyógyúl, s te Rachelben nemcsak gyermekednek, hanem nagy czéled
egy leghatalmasb eszközének is fogsz örülni.

— Lelkemből szólasz Corzáil, viszonzá Bengabál; mindezt számtalanszor
én is átgondoltam már: de szétágazó gondolatimból mindig azon eszme riasz-
tott fel, hogy illy tanok mellett s e czélokért leányom boldogsága eshetnék ál-
dozatúl. Pedig tudod, ez áron nem alkuszom. Ő egyetlen örömem, bálványom,
gyönyörüsége szívemnek. Az ő boldogsága az enyém is, — boldogtalanságát
látni gyehenna tűz volna nékem. Válaszsa férjül azt, a kit szive szeret, Ben-
gabál Dávidnak lesz annyi hatalma, hogy vejét ama polezon lássa, mellyről a
legmagasabbra csak egy szerencsés lépés kell.

— Úgy legyen; mondta reá Corzáil, fölkelve helyéről. S most eredj
leányodhoz, érintsd neki a tervezett változást, s ha örökre derül általa, ne ha-
laszd soká, mert csak a varázs-regék országába tartozik ama csodás erejű bal-
zsam, melly a meghervadt virágnak új életet ad. Ügyelj reá, hogy Rachelnek
illy balzsamra szüksége ne legyen.

(Folytatjuk).

(MEGH. AUG. 20. 1852.)

ERDÉLYI JÁNOSTÓL.

Édes Tiborcзом ¹⁾, jó öreg Tiborcзом,
Te is letetted a sírba fejed!
Urnód, a tiszta, szeplőtlen Melinda
Beszélhet már a multakról veled.
Ott vagytok együtt és feddhetlenül
A boszuló Bánk szelleme körül.

A szenvedő Lear ²⁾, rosз leányok atyja,
Te rád bizá, hogy szólnál helyette;
A fájdalomnak hirdetője lettél,
És a világ szavad megértette.
Mert hordozál olly dussgazdag kebelt,
Hol minden érzés tolmácsára lelt.

De láttalak majd rabszolgák urául ³⁾,
Piroslott a vér trónod bíborán,
Ifju leányok voltak mennyországod,
Vallásod önkény, bibliád Korán.
Én téged annyi képben láttalak:
Pogány, keresztyén, bús, vidám alak.

Mert ott valál a három jó madár közt ⁴⁾,
Mikor nem is bort, csak czankót ivál;
Vagy a fokosnak fénytjeljes korában
Baczur Gázsinnak ⁵⁾ győzelmet vivál.
Ez mind te voltál, s elhagyván helyed,
Igen sokan költöztek el veled.

¹⁾ Tiborcз, Melinda, Bánk, személyek Bank bán színjékben.

²⁾ Lear, illy ezimű tragoedia főszemélye.

³⁾ Szolimán, szultán; Körner Zrinyiében.

⁴⁾ A három jó madár vagy Lumpaci vagabundusban a csizmadia.

⁵⁾ Peleskei notariusban a juratus.

Derék ficzkó! beh sokszor emleget meg,
Kinek magyar szót édes hallnia.
Te az erőnek lágyulása voltál;
Szegény öreg Lear, könnyek férfia.
Miként az olvadt ércz, folyt szózatod,
Kár, hogy szoborrá meg nem fagyhatott.

Nem hallhatom már többé a beszédet,
Melly rám, miként gyermekre, hatni birt.
Én eltemettem a jó vén Tiborczot,
A könnyező és a könnyelmű Leart.
Ki volt, mi volt, egy kettő tudja még,
— Aztán reá száll csendes feledék.

MAGYAR NÉPVILÁG.

ÉLETKÉPEK AZ ELMULT JÓ IDŐKBŐL.

IRTA

JÓKAI MÓR*).

II.

Kedves atyafiak.

Este felé járt az idő. Kassay Lőrincz szolgabíró urambátyám kinn állt a háza ajtajában, melly épen az országútra feküdt s épen úgy szűkölködött kapu nélkül, mint más egyéb vendégszerető közbirtokos urambátyáim lakásai a kerek hazában. Igaz ugyan, hogy a nyitott udvaron ott heverészett vagy hét szelindek, olyan szép nagyok, mint egy medve, s ha valaki be akart jönni a házba, azt nagyobb bajba kerítették, mintha Pesten a házmeisterrel kellene ajtót nyittatni, hanem ennek a dolognak is volt kilincse: okos ember nem jár bot nélkül az utcán: csak egyet kellett vele az ugatók valamelyikére húzni, a többi aztán megértette az intést és kotródott, a merre látott. Még akkor nem hordták ezeket a rövid mihaszna páczikókat, a mikre sem támaszkodni nem lehet, sem kutyákat ütni velök.

Tehát ott állt az ajtajában Kassay Lőrincz urambátyám pipázva, s átkiabált az átellenben levő esküdt portájára, ki szinte a háza ajtajában állott. Könnyebb lett volna ugyan a beszélgetés, ha valamelyik átment volna a másikhoz, mert az utca széles, s nagy hangot kellett adni, hogy egymás szavát megértsék; hanem a két ház között akkora volt a sár, hogy szekérrel is bajos volt megsztatni, s ha át akart menni az ember, előbb lekellett kerülni a kertek alá, s úgy jönni vissza, mindenütt a kerítésekre kapaszkodva. Tehát jobb volt csak úgy átkiabálni.

*) Mult számunkban e beszélykör czime alá, a tárgyhoz és annak hangjához illően, dolgozótársunk cs. a. l. á. d. i. neve volt jegyezve, mellyben némelyek mélyebb értelmet keresve, Jónak látjuk ir. ó. i. nevet venni vissza.

Hogy mért urambátyám nekem Kassay Lőrincz bácsi? azt én nem tudom; fogadd el te is atyafinak nyájas olvasó, mert ez egy talpig becsületes derék ember, s nem fog szégyenedre válni. Tartsuk meg már azt a régi jó szokást, hogy a magyar ember egymást egy családból valónak nézi, s a vénebb az ifjat öcsémnek hugámnak cizmezgeti, emez pedig bátyámnak, nénémnek.

Lőrincz bácsi ahoz a derék középosztályhoz tartozék, mellynek hivatása volt törvényt és jogot kezelni, a nemzeti közérzületet fenntartani, a vagyonosságot fajtánk javára növelni, fáradni zaj és dicsőség nélkül; — kikről nem beszél sem a historia, sem a költő: mert hisz a derék becsületes emberek nálunk nem olly ritkaságok, hogy jegyezni kelljen neveiket, s a költő meg mit csináljon ilyen becsületes emberekkel, a kikben még csak annyi regényesség sincsen, hogy a más feleségit elszerezésék, vagy valakit párbajban egy görbe nézésért föbe löjjenek? Az ilyen ember születik annak rendje módja szerint, csillagzat és horoscopium nélkül, — felnő, a nélkül hogy zongoravirtuóz lenne, — kitanulja iskoláit tisztességesen, s mikor már mindent tud, akkor haza jön a szülőihez, s lakik velök, mint engedelmes fiú, azok kiházásítják — mikor arra való lett, poétázás nélkül, s ha meghalnak, rá hagyják a gazdaságot adósságok nélkül, mert ezen osztályánál hazánkfainak az adósságot a bűnök egy nemének tartják, elvök levén, hogy tisztességes ember ne költson többet, mint a mennyit bevesz, s peculálni pedig nem magyar ember dolga; — ez az elv annyira is gyökeret vert Kassay bátyánk szívében, hogy diák korában, ha csizmája elszakadt, képes volt addig, míg hazulról pénze érkezik, betegnek tettetni magát, mintsem a vargánál kontót csináljon. A collegiumból eminentiával tért meg; patvariára a viczeispánhoz ment, ott megtanult vármegyei nyelven írni, toasztokat inni és szép hölgyekkel conversalni. Pesten praeclarummal censurázott, viselt frakkot, füstölt szivart és kaczerkodott átellenben lakó szép zsidólyányokkal; azután hazament a falujába, s úgy elfelejtett frakkot, szivart, és szép zsidólyányt, mintha soha se lettek volna.

Szülei azután kinéztek számára egy szép tisztességes, derék hajadont, azt Lőrincz bátyánk el is vette hitves társul; nem írtak ugyan egymáshoz versket, hanem igen jó életet éltek. Házasságuk egy kis lyánkával lön megáldva.

Később egyenesen felszólítva elvállalá a szolgabirói hivatalt, a mit magyar ember tett ex nobili officio, — nemes kötelességből, — s nem azért, mintha rá lett volna szorulva, mert abból ugyan haszon nem volt: fizetés és sportula kevés volt a megillető traktákra, hanem a magyar nemes ember szívesen áldozott a magából is, azért a hozzá illő foglalatosságért és azon megvásárolhatlan öntudatért, hogy ő egy egész járásnak földi gondviselése, ki harmadmagával, egy esküdtel és egy hajdúval rendelt és igazságot oszt husz harmincz ezer embernek.

E pereczben is épen valami fontos kiküldetési ügy felől értekezik a két érdemes úr, az utczán keresztül, a midőn valami kegyetlen nagy hajszolás hangjai vonják félre figyelmüket s az utca végére tekintve, hol az út a szérük mellett bekanyarodik, elötünik ám egy csinos fogat, mellyet már csak azért is le kell írunk, mert ki tudja, látunk-e még valaha ollyat, ha mindenfelé vasútak lesznek a hazában?

Hintó volt ez, még pediglen úri. Hogy a tetején a bőr kicsinyt pettyegtetett, annak főokait a baromfi tenyésztésben kell keresni. Hogy mikor készülhetett e jármű? azt bizonyosan meghatározni nem lehet, miután historiai dátum, hogy I. Lajos király idejében már voltak függő hintók. Alakja gyönyörűen hasonlít egy fél görögdiannyé-

hez, melyet a bizonytalan fenekű úton úgy lötyfölt alá s fel négy magas rugó, hogy a benne ülők nyelvöket harapták, ha beszéltek, még ki is dobta az embert, ha jól meg nem fogódzott a kapaszkodókba. A kocsi ajtókat először nem lehetett kinyitni, azután meg nem lehetett becsukni; minél fogva azok egyszer mindenkorra be voltak jól lajfánttal kötözve, a két hátulsó rugó közé pedig a bakra egy jó nagy petrencze széna vala felkötve, melly minden zökkenésnél a bennülők nyaka közé szándékozott esni. E tisztos ősi emlék elé két szelid paripa volt befogva, a harmadik lóggóba; egy kesely egy fakó és egy szürke, mind a három fülig sáros s mind a három összevetett lapoczkával támogatva egymást; s gubanczokba kötött farkával el elkapva a kocsis kezéből a gyeplőszíjat, míg az ostorával előre hátra vagdal, többször püfölve a bennülők kalapját, mint lovai bőrét, melyeken úgy meglátszanak a húzások, mintha lithographirozva volnának.

A jó szándék nem hiányzott a nemes állatoknál, hanem inkább a megfelelő képesség. Fubarba fogadott jobbágylovak voltak a jámborok, nem arra hivatva és neveltetve, hogy vastengelyű hintót mozdítsanak elé, s érezve e gyarlóságot magukban, minden tizedik lépésnél nyugorát tartottak, egymásra nézve szomorú szemekkel.

Illyenkor, midőn a lovak megálltak s nem akartak tovább menni, a bennülő négy egyéniség közül egy rendesen kiüté a fejét a sok limlom közül s rákiáltott a kocsisra: „megállj! megállj! hadd szólítok meg valakit!”

A kiáltó szó egy a gyöngédebb nemhez tartozó egyéniségtől jött, kit azonban most nem irhatunk le, mert a keresztül kasul kötött nagy kendők alig engednek becses orcájából egyebet kivehetnünk az órránál; kivüle pedig még hárman ülnek a hintóban: hátul, a tisztelt asszonyság mellett egy bundába és prémes útisipkába keveredett uraság látszik a szegletbe huzódva, kiből ismét csak a nagy bajusz s a hosszú szárú pipa látszik, mellynek csutoráját a dohányzók különös gondviselése őrzi, hogy minden zökkenésnél a torkába nem ütődik. A mamával szemközt ül egy reményteljes fiatal sarjadék, kinek bárányszőr süvege úgy a fejébe van nyomva, hogy két piros fülecskéje kétfelé konyul miatta, s ki a legvizgább feszengéssel néz untalan előre, hátra; mellette végre egy hórihorgas pofók siheder foglal helyet, nagy, bámész szemekkel nézve a sáros világba, s hosszú lábaival a fentisztelt — hihetőleg atyai — tekintélynek jutván átellenbe, azokat az elképzelhető legkellemetlenebb helyzetbe kénytelen összehúzni, úgy hogy a két térdét csaknem a nyaka közé szedte.

Tehát valahányszor a lovak megálltak a pocsolya közepén, az érintett asszonyság nagy munkával előkapálta magát a számtalan köpönyeg, sliffer és nagy kendő közül, s kikiáltva a kocsiból: „állj meg Marcsi, megállj! hadd szólítok meg valakit!” s azzal kidugva fejét az ernyő alatt, lekiabált egyik másik ácsorgóra, ki a kerítésen kinézett, s míg azzal meg birta értetni kérdezősködését: tudniillik hogy, hol lakik itt a faluban tekintetes Kassay Lőrincz úr? s arra kielégítő választ kapott, azalatt kifujták magukat a griffek, s a tisztelt asszonyság ismét visszafészkelve magát a slifferek közé, elszánt hangon parancsolá a kocsisnak: „hajts Marcsi! sem ostor, sem ló nem a tied!” Marcsi ezzel belevágott az egyik lóba, mire az újra neki rugaszkodott, a félre lódult rúd pofon tüté a másik lovat, erre ez is megmozdult, s a hátra maradt lóggós szépen ráült a kocsis térdére, míg az mind a két lábát neki feszítve odább nem tolta magától.

Mikor már harmadszor állottak meg a falu közepén, s az asszonyság újra kikapaszkodott valakit megszólítani, a bennülő úr nem állhatá tovább.

— Ugyan Zsuzsi szívem, mit kiabálsz annyit a kocsisra, hogy álljon meg? 'sz inkább az a baj, hogy minden lépten megáll.

— Ejnye! nem hallgatsz te számár? förmedt vissza fogai közül suttogva a dáma, 'sz épen azért kiáltok rá, hogy álljon meg, hogy az emberek észre ne vegyék, hogy nem tudunk odább menni.

Most legutoljára azonban épen a szolgabíró úr hajdúját találták megszólítani: „no majd mindjárt elvezetem én, csak jöjjenek utánam,“ viszonzva az emberséges ember s megindult a hintó előtt.

Könnyű volt neki sietni, mert gyalog ment, de lett volna csak ott azon a hintón.

Kassay Lőrincz bátyánk, észrevéve, hogy vendégei jönekⁱ, bement az ajtóból, s fellépve a három lépcső magasságu folyosóra, onnan várta őket, mint illendő elfogadási helyről, kifújva a pipája fenekén maradó tüzet, mint valami kis vezuviust, s tekintélyes bajuszát kétfelé sodorintva.

Végre nagy hűhő mellett bevergődött az udvarra a viszontagságos bárka, s a megállapodás pillanatában elkezdének mindenféle mozgó tagok szabadulni ki a zsufolt tömkelegből. A belső öregúr legelsőbb is a nagy kászolódás közben sarkantyús csizmájával rá talált a felesége tyúkszemére taposni, mire az hirtelen ollyat döfött rajta könyökkel, hogy az öreg úr ijedtében felkapva fejét, a forró pipát pogányul odasüté az előtte ülő hórihorgas siheder képéhez; mellynek természetes következése az lett, hogy e spartai gyöngédséggel illetett ifju, nagyot ordítva kapott a képéhez, e mozdulattal a hosszú pipát úgy ütve az öreg úr fogai közé, hogy az agyveleje is meglódult bele. — „Mellyitek tette ezt?“ kiálta erre dühösen az öreg, kikapva szájából a pipaszárt, s vészterhes mozdulattal emelve a két suhancz feje fölé, mi előtt azonban kioszthatná a büntető igazság csapásait rájuk, a bakon ülő kocsis leveté magáról a nehéz csatakos szűrt, még pedig olly ügyesen, hogy ez hátra esve, mind a két úrfit végkép eltakarta, a többieknek pedig teleszórtá szemét száját sárral kivánatig, s mig e véletlen roham tartott, addig a legifjabb sarjadék jónak látta nyakra főre lemenekülni a kocsiból, tönkre téve a szekérkenővel csíkos bugyogóját.

E nagy veszedelem alatt végre odaérkezének a szolgabíró úr hajdúja és egyéb ácsorgói, s miután elébb nagy hasztalan törekedtek a bekötözött kocsiajtókat kinyitni, végre nyalábban hordták ki a benne ülőket, melly segítséget azonban a fentérintett szálás ifjú ember határozottan visszautasított, bebizonyítva, hogy a természet arra a végre rendelte a hosszú lábakat, hogy az ember egy lépéssel kiléphessen a kocsiból.

A kocsiörejre a házi asszonyság is előjött a folyosóra, egy csinos kis gömbölyüképi fiatal menyecske, egyszerű, de divatos szabásu házi öltözetben, kis fodros köténykével, s meg nem kötött kék szalagos csinos főkötővel; egy kis négy éves szöszke eperszáju lányka fogta a kezét, félig elbújva anyja öltönyének redői mögé, mint egy leskelődő kis amourette.

Az utasok végre szerencsésen mindnyájan partra szállak, s kitappogva lábaikból a zsidbadtságot, mind egyszerre oda tódultak a házi úr és asszonyság elé, a midőn is az érkezett vendég asszonyság, mint a család szája legelőbb felvevén a szót, kellemteljes bizalommal fordult Lőrincz úrhoz.

— Kedves édes uram öcsém. Van szerencsém kedves édes uram öcsémnek magában Sajtári Zsuzsánnát, édes anyai ágról való unoka testvérét bemutatni. Erre levén az útunk, nem akartuk azt a gorombaságot elkövetni, hogy kedves uram öcsém házát kikerüljük.

— Hozta Isten! hozta Isten! szólt kihúzva pipáját szájából Lőrincz úr, hogy a tisztelt asszonyság üdvözlését egy pár hangos fültövon csókolással fogadhassa.

— Ha tehát ki nem ver bennünket kedves uram öcsém ...

— Az Istenért! örülök a szerencsének, tessék bejönni. A cselédek majd mindent behordanak.

— Ez pedig itt a férjem ... akará folytatni az asszonyság, bundástul ott álló urára mutatva.

— Csitt, meg ne mond, hogy hínak? szólt hamiskodva az öreg. Hadd lássuk, rám ismer-e kedves sógor uram? s ezzel nagy mosolyogva megfogá Lőrincz két kezét s várta, hogy az rá ismerjen.

Az is nagyon mulatságos helyzet, mikor az embertől valaki azt kívánja, hogy ráismerjen, s nem akarja megmondani, hogy kinek híják?

A házi gazda belenézett az emberbe, de nem jutott eszébe, hogy ki az?

— Hiszen nem ismerhet rád attól a nagy menkü sipkától! kiálta rá hitves társa, lekapva férje fejéről az iszonyú ellenzós kétfülű sipkát, mellyel megfogyatkozva, egy furcsa semmit nem mondó ábrázat tűnt Lőrincz elé, nagy kopasz völgyes homlokkal, mellyre hátulról előre volt simítva a haj, a millyen arcot ezeret lát az ember életében, hogy nem tudhatja, mellyik az egyik, mellyik a másik?

— No? Most sem ismer még? kérdé nevetve a kedves sógor.

Lőrincz fülig pirult, s szerette volna, ha erre a kérdésre feleletet kapott volna valahonnan.

— De bizony. Jól ismerem, szólt homlokát megdörzsölve ujjai hegyével, csak a neve nem akar eszembe jutni.

— Hehe! hát nem emlékezik, mikor 1830-ban a győri restoration együtt voltunk?

— Úgy? de bizony. A nyelvemen a neve.

Hiszen a győri restoration tiz év előtt négy ezer emberrel találkozott, ha az most mind előjönne, ha nem ismeri-e?

— Hát? Én vagyok az a Gulyási Menyhért....

— Igaz biz az! Az Isten hozta szerencsésen. Szólt Lőrincz, megkönnyebülve, hogy egyszer kiszabadult ebből a szellemi kalodából s nyakba és fejbe ölegette annak rende szerint érdemes vendégét.

Az volt a legszebb, hogy miután a nevét megmondta, sem emlékezett rá.

— Ezek pedig az én fiaim. Állítá ezen átesve az érdemes asszonyság. Ez a kisebbik a Péter, a nagyobbik a Sándor. Csókoljatok kezet asszonynénéteknek szépen.

A két fiú engedelmességhez szokottan rohant e szókra a házi asszonyság kezeinek, a kisebbiknek sikerült is egyik kezét elkaphatni s orrával szájával olyan csókot nyomni rá, hogy alig birta letörölni a nyomdokait, hanem a nagyobbik elől eldugá háta mögé kezét, gömbölyű piros orczáit tartva elé.

— Nem hagyom a kezeimet, édes öcsém: nagy már maga kezet csókolni; inkább az orczámat.

A bunfordi fiú olyan zavarba jött e szavakra, hogy a mint megkellett neki csókolni kedves asszonynénjét, azt hitte, hogy ég és föld kifordul vele, s maga sem tudta, hogy esett át e feladaton? S e fölött olly trémába jött az öcsém Sándor, hogy apjának, anyjának és öcsésének egyenkint sorba letaposta a lábait.

Hogy az elfogadás annál patriarchálisabb legyen, a házi nagy komondorok is odafurakodtak a társaság közé, az érkezett vendégeknek lógatni talált kezeit megnyalva.

S ebben is van valami, a mi figyelmet érdemel. A házi ebek magaviselete erős tanúbizonyosága a házi gazda vendégszeretetének: a hol még a komondor is megnyalja a vendég kezét s barátságosan ugrál a nyaka közé, ott szívesen fognak látni; de a hol a kuvasz az ajtóban fekszik, s rád mordul, ha közelítesz, ott készen légy arra a kérdésre, hogy „mikor tetszik odább utazni?“

Beérvén a szobába itt újra kezdődött a hálálkodás. „Hozta Isten! — Alázatos szolgálja, — szerencsés jó estét kívánok, — kívántuk tiszteletünket tenni, örülök, hogy van szerencsénk, — de biz a mienk a szerencse, stb. stb. Az „öcsém Sándor“ itt is szert tett rá valahogy, hogy egy senkinek nem vétett cziczuska ártatlan farkára rágázzoljon, s véghetetlenül látszott ohajtani, hogy báresak valahogy egy szegletet találna, a hol nem bánthatna senkit, s nem kellene senkivel gondolnia.

Itt a bundák, köpönyegek lassankint lekerültek a nyakból, téli cipők és botosok elhagyták a lábukat, nagy kendők, kis kendők leöldattak s apránként megkezde látszani minden emberen a maga valódi formája. Az érdemes vendég-család feje egy negyven és ötven év közt levő egyéniség lehetett, csupán akkor látszva öregebbnek, ha megszóllalt, pipától fekete fogai miatt. Rajta térdig érő zöld Zrinyi dolmány volt, széles zsinórokkal s diónyi gombokkal; mihelyt bundájától megszabadult, mingyárt összetette a két kezét hátul s két sarkantyús lábát szétvetve, egyremásra mosolygó képet csinált, hogy két orcája csak úgy hegyesedett bele, pirosság dolgában csak orrának engedve, melly pirosság azonban korán sem a conservált fiatalság tavaszának volt a színe; mind inkább az ősznek, a mikor tudniillik a bor terem.

Érdemes hitvestársra alacsony szikár termetű asszonyságnak látszott, kinek különben is elég érdekes arcán a legnevezetesebb volt az órr. Ezt a az órrt jobbra balra le és fel lehet mozgatni, a szerint, a mint a tisztelt asszonyság valami fölötti tetszését avagy nem tetszését akarta kifejezni s a családtagok e sajtyszerű mimikai kifejezésekre annyira figyelmesek voltak már, hogy idegen emberek előtt szüntelen ez órron függött pillantásuk, annak mozgásától tudva meg, ha okosat mondtak-e, avagy megfordítva? úgy, hogy Menyhért úr nem egyszer a szó közepén elakadt, ha felesége valamelly fintorlással észreveteté, hogy nem jól beszél.

Az „öcsém Sándor“ egy nagy szál horihorgas legény volt, szörtelen pófók orcával, s meglehetősen tülök órral, kezekkel jól megáldotta a természet, s azt ő maga is jól látszott tudni, mert mindig olyan mozdulatokat tett velök, mintha szeretné valahol magától elhagyni, e véleményben lábai iránt is osztozott, csodálatos hivatást érezve mindenben elbotlani, vagy mindent eltaposni, a mihez csak közelít. E pillanatban az egész arc és alak igen élethiven fejezi ki azon gondolatot, hogy mint szeretne oda haza lenni.

A legkissebb szurkulus végre soha sem tágit anyja mellől, szüntelen annak vigancójába fogózva, a miben rá nézve az a jó is van, hogy az órát beletörülheti.

A társaság még alig állta ki lábaiból a zsibbadást, a házi menyecske kitekintve a konyhába, hirtelen utasítást adott cselédjeinek a készitendő vacsora felől, melly parancs teljesültét a rögtöni csírkesírás tanusítá, a midőn a „fiám Péter“ megpillanta egy kihúzó szekrény tetején egy pár szép sárga czitromot, mellyek ott álltak arany-széli csészékbe rakva, s rögtön elkezde nyafogni.

— Mámi! én ehetném.

— Nem hallgatsz! szólt fejére kommantva az édes. De a fiú ugy volt már szok-

tatva, hogy egy két ütést, kivált a fejére, fel sem vett, hanem annál erőszakosabban nyafogott a citromra mutatva.

— Nekem adjanak abból az almából! Én nekem az kő (kell)...!

— Nem enni való az. Csitítá az anyja, de a gyerek most meg bögni kezdett.

Lőrincz bátyánk sokkal viálisabb ember volt, mint hogy az ilyen gyermekjele-
netek boszantották volna, oda ment, az egyik citromot kivette a csészéből, s oda adta neki.

— Nesze kis fiam, de meg ne edd, hanem tedd a zsebedbe.

A fiú elvette és rábámult.

— Ejnye te rosztó fiú, förmedt rá az anyja, hát mit kell mondani? no? nem tudod? Mondjad szépen, hogy: köszönöm alásson. No! mondod mindjárt?

A gyerek elébb elvárta, hogy hátba üssék, azután kinyögte nagy durczásán.

— K—sz—n—m. S azzal úgy tett, mintha eltenné a citromot, de csak azt várta, hogy egyszer senki se nézzen rá, s azzal hirtelen nagyot harapott bele.

Hát erre elkezd rögtön ordítani, a mint csak a száján kifért, úgy ordított, hogy a szemei egészen elvesztek a fejében.

Minden ember összeszaladt. Mi lelt? Mi baj? Ki bántott? kérdezők minden felől.

A kölyök végre nagy zokogva és fuldokolva oda mutat az eldobott citromra.

— Megharapott az alma?

Nagy nehezen bírta a házi asszonyság megengesztelni a kedves fiúcskát, egy darab piskotát adva kezébe, s kiküldve a kis Klárikával játszani a gyerek szobába.

A társaság erre kétfelé oszlott. Az asszonyságok ott maradtak a látogatási szobában, mi pedig, monda Lőrincz bácsi, menjünk át egy pipa dohányra én hozzám, s azzal átvezeté saját szobájába a férfiakat, minden ajtónál nagy birkozásba eredvén Sándor öcsémrel, a ki semmi áron nem akarta megengedni, hol előtte lépjen be.

A pipázó szobában igen jól volt elrendezve, hogy nyár elején bár, de hűvös loepsocs időben, a kandallóban vidám tűz pattogott, mellette egyfelől a nagy fás kosár, előtte kényelmes bőrkarszékek, — kéz alatt a pipaállvány, körülrakva ezüst kupakos tajtékpipákkal.

— Tessék leülni! szólt Lőrincz, vendégeit a kandallóhoz vive, s beleültetve a nagy karszékekbe, a mi azonban öcsém Sándornál épen nem sikerült neki, sehogy sem akarván az elfogadni azt a megtiszteltést, hogy leüljön.

— Köszöni alásson, felelt helyette az apja, nem igen szokott leülni.

— No hát cselekedjék, a mit tetszik. Felelt rá Lőrincz úr, s hagyta állni a frater-t, ki ahoz volt szokva, hogy le nem ült addig, míg le nem húzták a székre, hanem állt az ember előtt, mint egy eget támogató rúd.

— Legalább hát gyujtson rá; biztatá Lőrincz, oda nyújtva neki a dohányos dőbözt.

Az ifju nem fogadta el.

— Köszöni alásson, felelt helyette az apja; nem szokott dohányozni.

(Pedig szokott; hanem a jól nevelt fiúknak nem illik idegenek előtt mutatni, hogy ismerik az élet apró kényelmeit.)

A két úr ezután beszélgetésbe eredett, melly alkalommal kitünt, hogy Menyhért úrnak is meg vannak a maga saját eszméi, s azokat el is meri mondani, mikor a felesége nincs jelen. Sok ember van ilyen, ha a felesége hallja, minden szavába belesül.

Teszem föl: — Először is azt állította, hogy gőzhajók helyett sokkal okosabb

volna, ha gőzlovakat csinálnának, hogy azok húznák a hajót; így nem kellene félni, hogy a hajó elsüllyed, ha az üst elpattan.

Azután: — hogy azt az országgyűlésen meg kellene hagyni, hogy krumplit senki ne termeszszen, mert ha ez a növény annyira elhatalmasodik, a búzát senki sem fogja venni és termesztetni.

Azután: — kárhóztatólag nyilatkozott az újabb kori pusztai gazdálkodás ellen, miszerint a nagy ménesek helyett az uradalmakon mind birkákat tenyésztének; úgy hogy, ha egyszer egy nagy háború kiüt, ülhet a nemesség lovak helyett juhokra.

Továbbá: — kifejté bőségesen, mennyire meg kellene tiltani az iskolába járó fiatalságnak vagy a köpönyegviselést, vagy a hegedülnitanulást; mert minden rossz erkölcs abból származik, hogy az ifjúság köpönyege alá takarva a hegedüt, elmeget mulatni a bálokba és korcsmákba, a nélkül, hogy az esküdt diák észrevehetné . . .

— Ühüühehehe! hangzott fel egyszerre a szegletből Sándor öcsém kitörő röhögése, ki mind ekkorig a kandallónak vetett háttal maga elé bámult a falra, mintha valami nagy dolgon törné a fejét.

Egyszerre mind a két úr kérdőleg fordítá felé szemeit, hogy valyon mi lelte?

— Ollyan furcsa édes apámnak az árnyéka a falon, a mint beszél; szólt a kópé, összeszorított markába vakkantva a kikitörő nevetést, mellyet mentül jobban el akart fojtani, annál jobban rájött.

— Hanem tán fázol öcsém, hogy ugy a kályhának vetted a hátad? szólt közbe Lőrincz úr; attól tartva, hogy Menyhért bácsi most mindjárt megezibálja a nagy reményü ifjú üstökét. Ne légy olyan fagyos öcsém; mert ha megtudják a lányok, hogy a kályhát buvod, soha sem kapsz feleséget.

— Már az pedig furcsa volna, monda Menyhért úr, oda intve szemével Sándor öcsémre, hogy okosan viselje magát. Miután most épen leánynézőbe megyünk az ő kelme számára.

— Mi a gutát! kiálta fel Lőrincz, érdekelten fordulva a siheder felé; tehát quasi völegény? De már így közelebb jöjj hozzánk, hadd lássunk jobban a szemedbe.

De iszen harapófogó lett volna az, a mivel Sándor öcsémét onnan a kuczkóbból ki lehetett volna húzni.

— S merre szól a szarka a háztűznézésre? kérde Menyhért bácsit a házi úr. Ki hordja az öcsém oldalbordáját?

Menyhért úr elébb felfújta a pofáját, mert nagy dolgot akart mondani, s azzal egyik lábát a másikra vetve, felnézett a padlásra és monda:

— Az bizony, tekintetes Berkessy Gábor, Csongrád vármegyei protonotarius uramöcsém kisasszonya, Máli, kit még 1830-ban a győri restoratóriór a nagyobbik fiának ígért az édes atyja, a kivel kutyúpajtások voltunk.

— No az bizony mondhatom, hogy derék leány, erősíté Lőrincz úr, magam is ismerem: igen derék család, apja-anyja, egyetlen egy leány; az ugyan nem megvetendő szerencse lesz, ha odaadják.

— Ha odaadják-é? S valjon mért ne adnák oda? kérde Menyhért úr nem minden sérelem nélkül.

— No csak azért gondoltam, mentegetőzék Lőrincz, hogy az öcsém még olyan fiatal.

— Mit? van annak azért esze. Oda merem én azt azért a főispán eleibe is álli-

tani, s akár miféle társaságba, a collegiumból mindenből eminens calculust hozott. Mi a menkü olyan büdös itt? Valami ég. Te? talán kiégetted a kaputodat? Mondtam számar, hogy ne támaszkodj úgy annak a forró kemenczének. Ahol van ni. Lyukat éget-tél a bonzsúrodon.

Úgy volt biz az: a piros zsinóros bonzsúrnak megkapta az egyik szárnyát a forró kandalló.

— Ülj le, ökör!

Sándor öcsém nagy szégyenpirulással és ijedelemmel vevé észre a bonzsúrban esett kárt, s azt se nézte hova ül le? csak letette magát, folyvást a kiégett lyukat szemlélve, mintha azon törné a fejét, mint lehetne azt abból kimოსni?

Lőrincz úr látva, hogy a conversatio nagyon imparlamentaris irányt kezd venni, iparkodott más hangot adni a beszédnek, visszavivén azt az eredeti témára.

— Talán már censurázott is az öcsém? kérde az apától.

— Még pedig laudabiléval. Felelt az, elfeledve e fölött a kiégett bonzsúrt.

— Ah, az nagyon szép.

— Még pedig az a szigorú ***y volt a censora, a ki úgy megszokta a fiatal embereket forgatni. Mond el csak mit kérdezett tőled? Nagyon derék.

Sándor úrfi kész volt az egészet elmondani.

— Hát azt kérdezte hogy: „quomodo . . .”

Zsuppsz! Abban a pillanatban elnyelte a Sándor öcsémet a fás kosár, a mellyre ráült, s melly nem arra levén rendeltetve, hogy a tetejére üljenek, beszakadt alatta, s ő bele esett, hogy csak a két keze és a két lába állt ki belőle.

Lőrincz úr e látványra nem türtözhetette magát tovább, hanem elkezdett kacagni, hogy hanyattdült a székből, Menyhért úr ellenkezőleg az ijedtségtől volt megmerevülve, első pillanatban meg nem tudva fogni, hogy mi történt a fiával? Szerencsére, hogy a kapálózás közben a kosár feldült vele, s kimászhatott, különben még ott vész.

Menyhért úr először azt nézte, hogy nem tört-e el az öcsémnek valami csontja? azután meg azt, hogy hol van egy bot, a mit ő törjön el rajta?

Még nem tudom, hogy hova fejlődött volna e jelenet? ha véget nem vet neki a belépő hajdú, jelentve, hogy a vacsora az asztalon van, tessék az ebédlőbe sétálni.

(Folytatjuk.)

MŰBIRÁLATI ROVAT.

Febr. 16-kán először: „Krizisek“, vigjáték 3 felvon. Irta Bauernfeld.
Fordította K. S. F.

A „Krizisek“, a szinpadiaikat értjük, a székvárosi hírlapírók egyhangú ítélete szerint, kiváló tetszéssel Bécsben, a várszínházban tavaly nov. 29-kén adatott először, s alig három hó múlva már nálunk is lejátsszaték; pedig nemcsak annyi kellett hozzá, hogy néhány próba után lejátsszassanak, hanem hogy azon tisztelt Lämmchen, Dorn, Hochberg stb. uraknak, kik a darabban elfoglaltak, bajusszuk is nőjjön, és hogy olly levegő fogadja be őket indigenák gyanánt, melly anyai elemük soha sem volt.

Annyi igaz, hogy e színművet, nemcsak azért, mivel a bécsi összes kritikusok igen jó bizonyítványokkal látták el, hanem komolyabb művészi érdeménél fogva is érdemes volt színpadunk számára megszerezni, s közönségünknek bemutatni. Csupán egy, a mit velünk együtt a szerző Bauernfeld ur is igen sajnálhat, az, hogy műve magyarosított, még pedig csak olyképen, hogy Lämmchenből lett Báránka, Dornból Tüskés, Simonból György, Hochenbergből Hegyvári — és a darab színhelye Pestre van áttéve.

Az illy kevés munkát kívánó átmagyarosítás mehet némely darabnál, de épen a „Krisiseknél“ igen vastag botlás. Miért? hát ez egyszerű cselekvény itt nem mehetett véghez? Hát az általános érzésekben, szenvedélyekben nem nagyobbára mindenütt egyformák az emberek? — Ez az ellenvetés megjárna talán valamely közönyös situatókat festő vigjátékra, vagy egy csupán benső szenvedélyt kifejtő drámára nézve, a hol a külvilágok, bizonyos faji typus s egy meghatározott társadalmi élet nem jönnek kérdésbe. De Bauernfeld jelen művénél ez egészen másképp van. Itt az általános és minden nemzetre érvényes pszichologiai igazságok mellett a szerző főtekin-tettel volt arra, hogy nemzetének életéből, társadalmi viszonyaiból s ugyszólván nemzetének v é r a l k a t á b ó l merítse személyei jellemét. Az illy növény mennél nemesb annál kevésbbé él meg idegen földben, míg saját földjében meghagyva az idegen nézőt is gyönyörködtet h e t i.

Hogy hosszadalmas ne legyenek; nem visszasan jön-e ki e magyarosított „Krisisek“ben, hogy Báránka, a pesti vagy épen tán debreczeni kereskedő örökké egy reisz- schleisz-greiczi ügynök-vövel ábrándozik; az a György huszár kegyes elmélkedéseket tart az ura ipának, napának, s összetett kézzel kéri az urát, hogy ne igyék bort. Az a Báránkáné napamasszony, ki veje ura házából ki hagyja magát utasítani? És végre hogy több inconvenientiát ne említsek, az a Hegyvári báró ur, ki egész rende szerint házi barát szerepet játszik egy kereskedő (!) házában, sőt még leánya kezét is megkéri — még pedig olyformán, hogy ezt a kereskedőné tejensasszony egészen rendes és természetes dolognak találja. Nálunk pedig még az illy házasságok nagyon a kivételes dolgok közé tartoznak, s e szerint egy olly vigjátékba, melly a rendes társadalmi életünket akarná visszatükrözni — nem illenek. És ezek után legkevésbbé sem tartózkodom kimondani, hogy ha Bauernfeld e jeles műve, a magyar kritika és a magyar közönség által nem fogadtatott annyi elismeréssel, mennyit érdemelne, egyedül átmagyarosításának lehet tulajdonítani. Ennek okát az előbb mondottakban igyekeztem kifejteni.

Különben csalódnék, ki azt hinné, hogy e darab saját eredeti elemében és le-vegőjében is lényeges hibákkal nem bir. Ezt maga az érdekeltebb német journalis-tika is elismerte.

De lássuk a cselekményt erényeivel és hibáival.

Báró Hegyvári, életkorának egy igen kényes krisispontján áll: néhány hét múlva negyven éves lesz. Egy negyven éves embernek már illik, hogy megjöjjön az esze és a báró csakugyan javulni akar. Táncmulatságon van Báránkánál, Priska, vagyis fordításban — hogy szebben hangozzék — R ó z a atyjánál, egy gazdag kereskedőnél, s elmondja neki, miszerint ezentul jobban akarja magát viselni. Eddig: „nő, játék és tánc“ volt jelszava, most már nem akar többé szivet és kártyát osztani. De a férfi sem mindig ura akaratának, és kiváltképen b. Hegyvári. A teremben megszólal a zene. S a báró, Tüskés kapitány kaczer nejével megtöri első fogadását:

Egy kis mellékteremben kártya mellett a divatos nektárt szörpölik kristály poharakból, s a báró megtöri második fogadását. Tüskés kapitány a szerelemföltő férj kérdőre vonja Hegyvárit nejéért, élénk szóváltás kerekedik, s ebből párviadal, mellyben Hegyvári sebet kap. Róza ez összekocczanást s Hegyvári viseletét az egész bál alatt nagy érdekeltséggel kísérte és lecsüggeszté fejecskéjét, mert a negyven éves világfit szereti.

A báró, miután fölgyógyult, ismét megjelenik a kereskedő házában, hol családi tanácskozmányt tartanak, egy családi consilium medicumot Róza beteg szive felett Báránka és neje ki akarják tudni Róza szivtitkait, mert egyetlen gyermekük betegeskedik, szomorkodik és halovány. S hogy egy leány sápadtsága mindig jelent valamit, ezt Báránka is fel tudja fogni. Az atya valami reisz-schleitz-greiczi „kis consulnak“ akarná leányát adni, s szeretné kipuhatolni, valljon Róza hajlandósággal viseltetik-e hozzá? De a leány titkolódzó és csak annyit nyilvánít: „Ő vagy senki!“ Az atya e szavakból nem sokat ért; az anya „okos asszony“ és gyanítja a titokteljes „Ő“ kilétét. A báró pedig, kit Báránka, leánya „titkos tanácsosává“ nevezett ki, egy szerelmi vallomással ketté vágja a gordiusi csomót, Róza mindent elhisz, mert szeret, és pár perc múlva a báró és Róza, mint vőlegény és menyasszony mutatják be magukat az elbámult szülők előtt.

A lakodalom Báránka mezei jószágán ünnepeltetik. Éppen a nászszakomától kelnek föl. Róza anyja a fiatal menyecskét előkészíti némelly dolgokra, mik a házasságban előfordulhatnak s rendesen elő is fordulnak. Oktatja, hogy férjének apróbb kihágásait arra használja föl, hogy uralmat nyerjen férje fölött, mint ő tevő Báránkával. De Róza mosolyog, — ő szeret s nem akar fogásokhoz folyamodni férje lebilincselésére, ő azt hiszi, hogy szerelme maga elegendő erre. Szegény Róza már a másik pillanatban tapasztalhatta tévedését. Mig ő naiv ingerkedésből a függöny mögé rejtődzik, hogy férjét meglepje, addig ez barátjának Jenei orvosnak olly dolgokat mond, mik revanche-ül igen keserűn lepik meg Rózákat. Az ujdonat új férj a nász éj boldog küszöbén azt panaszolja barátjának, hogy ő boldogtalan, hogy fáj neki a nőtlenség szabadságát a házasság jármával fölcserélni, hogy nem folytathatja többé „apró regényeit“ és végre . . . itt csattan legkeservesebben — hogy Rózákat valódi szenvedély nélkül vette el. Róza mindent hallott. Képzeltetni, koszoruzott fejecskéje alatt arcza mennyire elhullatja örömrózsáit. Az új pár közt szóváltásra kerül a dolog. Hegyvári menteni akarja magát, s zavarában azt mondja: „Az ember ember marad, a földön nincs eszmény, az angyalok az égben honolnak“ stb. Róza mélyen sértve legtisztább szerelmi hevületében sirásra fakad, de csakhamar összeszedi lélekerejét, s megkeserített szívvél a könnyelműt játszva fölkiált: neki is „regény kell“ s neki is kell a múltban kalandjának lenni, mielőtt a báróé lenne! De ereje ki van merülve s összerogyva atya karjai közé hanyatlik.

Rózákat a kebelrázkodás kórágóra veti, mellyből csak néhány hét múlva gyógyul fel. Férjét távol tartja magától s az orvost igyekszik közelebb vonni magához. Ettől finom módon kicsalja irántai szerelmi hajlamát. Az orvos hallgatagon már rég szerette őt, de elzárta érzelmeit, mert a szeretetre méltó báró „kiütötte őt a nyeregből.“ A férj féltékenynyé lesz, s fölháborodva mondja el az orvosnak Róza nyilatkozatát: hogy neki is regény kell! Az orvos előtt most világossá lesz Róza szándoka, világossá lesz, hogy e szerelmi regényt vele akarta eljátszani, azért ismételve leküzdven az ifjú nő iránti hajlamát, azt tanácsolja barátjának, hogy ügyekezék nejének sze-

Annyi igaz, hogy e színművet, nemcsak azért, mivel a bécsi összes kritikusok igen jó bizonyítványokkal látták el, hanem komolyabb művészi érdeménél fogva is érdemes volt színpadunk számára megszerezni, s közönségünknek bemutatni. Csupán egy, a mit velünk együtt a szerző Bauernfeld ur is igen sajnálhat, az, hogy műve magyarosított, még pedig csak olyképen, hogy Lämmchenből lett Báránka, Dornból Tüskés, Simonból György, Hochenbergből Hegyvári — és a darab színhelye Pestre van áttéve.

Az illy kevés munkát kívánó átmagyarosítás mehet némely darabnál, de éppen a „Krisiseknél” igen vastag botlás. Miért? hát ez egyszerű cselekvény itt nem mehetett véghez? Hát az általános érzésekben, szenvedélyekben nem nagyobbára mindenütt egyformák az emberek? — Ez az ellenvetés megjárna talán valamely közönyös situatiókat festő vigjátékra, vagy egy csupán benső szenvedélyt kifejtő drámára nézve, a hol a külvilág, bizonyos faji típus s egy meghatározott társadalmi élet nem jönnek kérdésbe. De Bauernfeld jelen művénél ez egészen másképp van. Itt az általános és minden nemzetre érvényes pszichologiai igazságok mellett a szerző főtekin-tettel volt arra, hogy nemzetének életéből, társadalmi viszonyaiból s ugyszólván nemzetének v é r a l k a t á b ó l merítse személyei jellemét. Az illy növény mennél nemesb annál kevésbbé él meg idegen földben, míg saját földjében meghagyva az idegen nézőt is gyönyörködtet h e t i.

Hogy hosszadalmas ne legyenek; nem visszásan jön-e ki e magyarosított „Krisisek”ben, hogy Báránka, a pesti vagy éppen tán debreczeni kereskedő örökké egy reisz- schleisz-greiczi ügynök-vövel ábrándozik; az a György huszár kegyes elmékedéseket tart az ura ipának, napának, s összetett kézzel kéri az urát, hogy ne igyék bort. Az a Báránkáné napamasszony, ki veje ura házából ki hagyja magát utasítani? És végre hogy több inconvenientiát ne említsek, az a Hegyvári báró ur, ki egész rende szerint házi barát szerepet játszik egy kereskedő (!) házában, sőt még leánya kezét is megkéri — még pedig olyformán, hogy ezt a kereskedőné tejensasszony egészen rendes és természetes dolognak találja. Nálunk pedig még az illy házasságok nagyon a kivételes dolgok közé tartoznak, s e szerint egy olly vigjátékba, mely a rendes társadalmi életünket akarná visszatükrözni — nem illenek. És ezek után legkevésbbé sem tartózkodom kimondani, hogy ha Bauernfeld e jeles műve, a magyar kritika és a magyar közönség által nem fogadtatott annyi elismeréssel, mennyit érdemelne, egyedül átmagyarosításának lehet tulajdonítani. Ennek okát az előbb mondottakban igyekeztem kifejteni.

Különben csalódnék, ki azt hinné, hogy e darab saját eredeti elemében és levegőjében is lényeges hibákkal nem bir. Ezt maga az érdekeltebb német journalistika is elismerte.

De lássuk a cselekményt erényeivel és hibáival.

Báró Hegyvári, életkorának egy igen kényes krisispontján áll: néhány hét múlva negyven éves lesz. Egy negyven éves embernek már illik, hogy megjöjjön az esze és a báró csakugyan javulni akar. Táncmulatságon van Báránkánál, Priska, vagyis fordításban — hogy szebben hangozzék — R ó z a atyjánál, egy gazdag kereskedőnél, s elmondja neki, miszerint ezentul jobban akarja magát viselni. Eddig: „nő, játék és táncz” volt jelszava, most már nem akar többé szívet és kártyát osztani. De a férfi sem mindig ura akaratának, és kiváltképen b. Hegyvári. A teremben megszólal a zene. S a báró, Tüskés kapitány kaczer nejével megtöri első fogadását:

Egy kis mellékteremben kártya mellett a divatos nektárt szörpölik kristály poharakból, s a báró megtöri második fogadását. Tüskés kapitány a szerelemföltő férj kérdőre vonja Hegyvárit nejeért, élénk szóváltás kerekedik, s ebből párviadal, melyben Hegyvári sebet kap. Róza ez összekocczanást s Hegyvári viseletét az egész bál alatt nagy érdekeltséggel kísérte és lecsüggeszté fejecskéjét, mert a negyven éves világfit szereti.

A báró, miután fölgyógyult, ismét megjelenik a kereskedő házánál, hol családi tanácskozmányt tartanak, egy családi consilium medicumot Róza beteg szive felett Báránka és neje ki akarják tudni Róza szivtitkait, mert egyetlen gyermekük betegskedik, szomorkodik és halovány. S hogy egy leány sápadtsága mindig jelent valamit, ezt Báránka is fel tudja fogni. Az atya valami reisz-schleitz-greiczi „kis consulnak“ akarná leányát adni, s szeretné kipuhatolni, valljon Róza hajlandósággal viseltetik-e hozzá? De a leány titkolódzó és csak annyit nyilvánít: „Ő vagy senki!“ Az atya e szavakból nem sokat ért; az anya „okos asszony“ és gyanítja a titokteljes „Ő“ kilétét. A báró pedig, kit Báránka, leánya „titkos tanácsosává“ nevezett ki, egy szerelmi vallomással ketté vágja a gordiusi csomót, Róza mindent elhisz, mert szeret, és pár perc múlva a báró és Róza, mint vőlegény és menyasszony mutatják be magukat az elbámult szülék előtt.

A lakodalom Báránka mezei jószágán ünnepeltetik. Éppen a nászlakomától kelnek föl. Róza anyja a fiatal menyecskét előkészíti némely dolgokra, mik a házasságban előfordulhatnak s rendesen elő is fordulnak. Oktatja, hogy férjének apróbb kihágásait arra használja föl, hogy uralmat nyerjen férje fölött, mint ő tevő Báránkával. De Róza mosolyog, — ő szeret s nem akar fogásokhoz folyamodni férje lebilincselésére, ő azt hiszi, hogy szerelme maga elegendő erre. Szegény Róza már a másik pillanatban tapasztalhatta tévedését. Mig ő naiv ingerkedésből a függöny mögé rejtődzik, hogy férjét meglepje, addig ez barátjának Jenei orvosnak olly dolgokat mond, mik revanche-ül igen keserűn lepik meg Rózát. Az ujdonat új férj a nász éj boldog küszöbén azt panaszolja barátjának, hogy ő boldogtalan, hogy fáj neki a nőtlenség szabadságát a házasság jármával fölcserélni, hogy nem folytathatja többé „apró regényeit“ és végre . . . itt csattan legkeservesebben — hogy Rózát valódi szenvedély nélkül vette el. Róza mindent hallott. Képzelmét, koszorozott fejecskéje alatt arcza mennyire elhullatja örömrózsáit. Az új pár közt szóváltásra kerül a dolog. Hegyvári menteni akarja magát, s zavarában azt mondja: „Az ember ember marad, a földön nincs eszmény, az angyalok az égben honolnak“ stb. Róza mélyen sértve legtisztább szerelmi hevületében sirásra fakad, de csakhamar összeszedi lélekerejét, s megkeserített szívvél a könnyelműt játszva fölkiált: neki is „regény kell“ s neki is kell a múltban kalandjának lenni, mielőtt a báró lenne! De ereje ki van merülve s összerogyva atyja karjai közé hanyatlik.

Rózát a kebelrázkodás kórággyra veti, mellyből csak néhány hét múlva gyógyul fel. Férjét távol tartja magától s az orvost igyekszik közelebb vonni magához. Ettől finom módon kicsalja irántai szerelmi hajlamát. Az orvos hallgatagon már rég szerette őt, de elzárta érzelmeit, mert a szeretetre méltó báró „kiütötte őt a nyeregből.“ A férj féltékenynyé lesz, s fölháborodva mondja el az orvosnak Róza nyilatkozatát: hogy neki is regény kell! Az orvos előtt mest világossá lesz Róza szándoka, világossá lesz, hogy e szerelmi regényt vele akarta eljátszani, azért ismételve leküzdvén az ifjú nő iránti hajlamát, azt tanácsolja barátjának, hogy ügyekezzen nejeinek sze-

relmét visszanyerni. Róza megjelenik s jelenti férjének, hogy a városba akar menni. „De csak nem nélkülem, férjed nélkül?!“ mondja a báró, s e pillanatban szívét új krízis lepi meg, elmondja nejeének betegsége alatt mennyit szenvedett; bűnbánatát olly őszintén, olly meghatólag adja elő, hogy Róza, karjaiba omolva, megbocsát a megtérőnek. És a megtérőké a mennyekországa! — Hogy férje ura nem recidivázott-e ismét, azt bizonyossággal nem tudom megmondani, mert itt a darabnak vége.

E rövid vázlatban csak külső körvonalait adhattam e jelen képnek, mellynek szépsége és érdeke főleg azon finom vonásokban fekszik, mellyek azt alkotják. Bauernfeld különösen mester a párbeszédek kezelésében, mellyekben majd pajzánul édeleg, majd komoly tartalmat ad, majd érzelmeket, majd szenvedélyt fest. Nem az esemény, nem a tény, hanem két szív benső életének vágyai és összeütközései képezik e darab vonzó tartalmát.

Mindazáltal a főnebbi jeles tulajdonok mellett, nem tagadhatjuk, hogy felőlő hiányokat — vagy szelídebben szólva — különbségeket is találunk e műben és jellemeiben. Ilyen a 3-dik felvonásban a báró vallomása. Egy könnyelmű, érzéki s élvez vadász férfinak, hogy juthat eszébe az, hogy magát az esküvő után, mindjárt a másik pillanatban boldogtalannak vallja? Arája még mindig bír azon keccsel és bájjal, melly blazirt szívét házasságra tudta bírni. Pár nappal egybekelésük után, vagy mindjárt házassági határozata után ez inkább megfogható lenne. Legkövésbbé biztos és következetes azonban Róza jelleme. Egy lény, ki eleinte olly finom, olly érzékeny, olly jószívű és mély érzésű mint ő, nem foghat egy általa is becsült derék férfiú keblében, millyen az orvos — ki annyi önmeggyőzéssel tudta irántai szerelmét leküzdeni — szántsándékosan reménytelen szenvedélyt költeni akarni, csupán csak azért, hogy „regényt“ vagyis magyarán mondva komédiát játszó vele. Ezt teheti egy önző, más embert saját céljaira fölláldozni tudó, egy kaczer nő, de a szelid, gyöngéd, tiszta keblű Róza jellemével ez egyáltalában össze nem fér. Vannak más apróbb hibák is, de csak a főnebbiek azok, mellyeket a darab szépségei sem takarhatnak el. E darab nem Charactergemälde, már most az a kérdés, mi hát? Ugyhiszem, ha „Lavater“ színjáték lehet, ugy ez is megjárja vigjátéknak.

— Febr. 25-kén Czakónak „Kalmár és tengerész“ című ismeretes drámáját adták új szereposztással. Mi nézetem szerint néha néha igen czélszerű dolog, mert ez által a régibb daraboknak is van a közönség előtt némi új érdeke. Az ollyan is, a ki már több izben látott egy darabot, megnézi, mert kíváncsivá lesz, A, vagy B miként fogta fel ezt vagy amazt a szerepet? Elődjének hibáiból vagy erényeiből mennyire okúlt? és továbbá a mi legfőbb, mennyire képes szerepének rejtettebb fénypontjait is felkutatni, vagy azt új oldalról bemutatni s mindezt némi új teremtés és művészi önállóság magasb színvonalára emelve. Jaj volna azonban az olly színésznek, ki, hogy a mondottaknak megfelelően, erőszakot tenne szerepén, s abból az eredetiség kedvéért, valami hibás, következetlen s a szerep bensejéből nem indokolható rémalakot és tetőtől talpig más színt játszó chamaeleont csinálna. Itt nem szabad erőltetésnek közbejönni és a szerepbe, azt organice nem mozgó idegen lelket lehelni, vagy feltűnést hajhászva, átidomitani, vagy végre, csak azon helytelen szeszélyből nem tartani meg az előd jó felfogását, nehogy utánzónak mondassék. Az utánzót jó mindig jobb az önálló hibáknál! — Milly fonák aggodalom és felfogás lenne az például, ha valamely színész vagy színésznő csak azért nem beszélne az indulathelyeken sebesebben s a szenvedély rohamára csak azért erőszakolna lassú kimért hang-

vitelt, mert egyik vagy másik előde szaporázni szokta beszédét? nehogy tehát utánzónak láttassék s másik színész társa gyöngéjével távolról is vádoltathassék, inkább áldozza fel a természetnek művészi visszaadását, s kezelje a szótagokat és betűhangokat úgy, mint az olvasót szokás, szemenként oly helyeken is, hol a félelem, heves vágy, túláradó szenvedély, öntudatlan harag és az egy perczen egész világot kitérni akaró beszéd ösztön a szavalásban egészen ellenkező időmértéket igényel. És vannak példák reá, hogy színbírálok urak illy viszás elveket hintenek el, hogy artikulált beszédűnek tartják az olly szavalót, ki a szavalatban örökké egyforma huzamos időmértéket tart, és a társalgási beszéd s pathetikusabb szavalás közt nem tesz különbséget; csak éppen a minap olvastam valahol egy különben igen ügyesen írt színírálati cikkben illyesmi ítéletet „néha, főleg az indulatosabb helyeken nagyon is szaporázta beszédét;“ én különben nem voltam szerencsés azon beszédet hallani, hanem ha mint indulatos, kitérő beszédnek egyéb hibája nem volt, mint az, hogy szapora vala, akkor azon színész e megrótt hibája miatt csöndesen nyughatik babérain. Volt nekünk egy drámai színészünk, ki fájdalom színművészetünkre nézve mindekkorig egy élő halott sorsát osztja, — hallott-e valaha magyar színházlátogató változatosb hangvitelt az időmértékre nézve mint e művészé volt, dühöngő, pattogó, gyors, néhol a szavak értelme egészen eltűnt és csak a hang hallatszott még, szótagok, betűk belefűltek e beszédáradatba, és mégis olly bőven értette mindenki e szavalónak minden lelkimozzanatát mintha a szerep szavai fénylő transparent írásban ragyogtak volna szeme előtt; egy lassubb vonatottabb beszéd, minden illetékes értelmessége daczára, meglehet egy természet ellenes, nagy hazugság lett volna ugyanazon helyzetben! . . .

De mélyebben is belemerültem e tárgyba, mint akartam, azonban a gondolkozó művész ollykor ollykor az efféle eszmecserét többrebecsüli, néhány üres dicséretnél, kivált hol a dicsérő messze alatt marad magasztalt egyéne felfogásbeli színvonalánál, és e hit bátorított a fölvelt eszme tovább fűzésére, most pedig térjünk vissza az igazgatóság lehető nézetihez, mellyek egy régibb darab új kiosztásában vezérelhetik. A kíváncsiság érdekét már mondtam, mellyhez azonban indokolásul fellehet hozni még azt is, hogy nálunk a drámának s általában a szavaló daraboknak ugyszólván csak egy közönségük van (isten áldja meg minden tagját) s miután annyi ujdonsággal, hogy a régibb jó darabok színrehozatala feleslegessé váljék, sem az europai színirodalom, sem színészeink physikai ereje, sem színházunk helyisége — nem győzne meg bennünket: bizony nagyon czélszerű intézkedés az, ha hébekorba a szerepek személyesítői változtatnak, s ekkép bocsánat, e kissé angolos kitételért, — a tegnapi vastag étel új aulagot kap; — magától értetik, hogy az illy szerepcseréknél az illető szakmákat egy ügyavatott rendezőség soha sem fogja összezavarni; de meg a mit készakarva végül akartam emliteni, — hiszen épen e szerepváltogatások azon egyedüli mód, melly által néhanéha a fiatalabb színész is jó, és tehetségének (ha van!) mezőt engedő szerephez juthat, mi mellett annyi meg annyi ok szöll, de szóltak maguk a lapok is; és mégis midőn e czélszerű intézkedés a meggyőző szóra hallgató igazgatóság által életbe léptetik és foganatosíttatik, vannak, kik tegnapi szavukat feledve, nem helyeslik azt, mit önmagok óhajtottak. Így aztán az igazgatóság maholnap nem fogja tudni, a kurucz éljen-e, vagy a labancz? Mert ezért amattól, amazért emettől szenved. Nem akarok pro domo sua-papolni, de közbe közbe mégis jó lesz, ha megértjük egymást.

Mi a szerepek viszás kiosztásának vádját illeti, itt rövidség kedvéért csak egy

pontra vonatkozom. Több oldalról hallottam helytelenített, hogy a mai darabban föllépett műkedvelőnével mért játszották a tisztes Bilsennét? holott pedig az említett műkedvelő fiatal. Az igaz. De az is igaz, hogy egy műkedvelő akár fiatal, akár idős, nem az igazgatás rendelkezése alatt áll szerepléseire nézve, s igen tapintatlan dolog lenne egy kezdőt, ki épen az általa kijelölt szerepre érzi magát hivatva, ezektől elzárni akarni. A színművészet sok önmegtagadással jár, s miért ne játszhatna egy fiatal hölgy korosb nőt, holott ez, valamint ennek ellenkezője naponta történik a színművészet világában *). — S aztán az igazat megvallva, a tisztelt műkedvelő, sokkal élesb szemmel választá ki magának Bilsenné szerepét, mint azok tettek volna, kik ebben tehetségének akadályát látták. Kezdőre, kivált ha a természet kevésbé könnyű s hajlékony alakkal áldá meg, nincs nehezebb, mint az élénk, vidor mozgás a színpadon, hol szökellni kell, midőn lábait legyökerezve érzi, lejtő mozdulatokat tenni, midőn tagjait az első meglepetés miatt zsibbadás fogja el — mind ez maszkirozva van egy korosb nőszerepben, hol különben sincs ok a sok mozgásra, de azért a szavallatra nézve a szerző által még fiatal erővel ruházott fel, — ilyen szerep: Bilsenné, s már most azt hiszem, sokan át fogják látni, hogy ez nem volt épen olly helytelen szerep a fiatal műkedvelőnek, ki önmaga sem követelt magának ennél jobbat.

— Febr. 28. Székely Imre zongoraművész hazánkfianak hangversenye, Smidt pozsoni zongorakészítő angol technikájú zongoráján. A jeles művész bevezetéssel Beethoven Es dur concert-spirituellejének adagióját és rondóját játszá a zenekar kíséretében. Ezután „Könnyek“ és „Visszatérés“ című saját szerzeményű román-czát és balladáját, — ezenkívül hangversenyző stylusba átírt csárdásokot és végül Parisch Alvars: „Jeux des Nayades“-ját. A versenyadó a nagy számú közönség részéről lelkes tapsokkal és három kamelia koszorúval tiszteltetett meg kitünő játékaért. Az est többi részletei is igen érdekesen voltak összeállítva. B.

BUDAPESTI HIREK.

* * Nemzeti színházunk igazgatósága a most Bécsben működő négerművész Ira Aldridge-el szerződött több előadásra; e szerint fővárosi közönségünknek is alkalma leend e világhírű tüneményt hallhatni és szemlélhetni.

* * Megjelent a Récsi Emil által szerkesztett és kiadott „Külföldi regénytár“ első füzeté, mellyben Thackeray híres Vanity fair, (Hiúság vására) című regénye kezdetik meg, angolból fordítva Sükei Károly által; egyes füzet ára 36 p. k. hat füzetre előfizetés 5 f. p. Mind a vállalat korszerűsége, mind érdekessége és főleg olcsósága ajánlják azt az olvasó közönség figyelmébe.

* * Megjelent Jókai Mór „Török világ magyarországon“ című regényének II. kötete, a harmadik még e hó folytán elhagyja a sajtót. Az első kötet megjelenése óta már a második kiadás is megjelent, úgy, hogy többen a később érkezett előfizetők közül a második kiadásból kapták meg példányaikat.

*) Példái Jókainé (Laborfalvi Bóza) 16 éves korában játszá az öreg anyát Molnár és leányában, s három évvel később Kuthy Ariadnéjában a 70 éves jősnőt.

* * Csupán irodalmi és művészeti hírekkel szolgálunk, s úgy hiszszük, ezek eléggé örvendetesek, az új nemzeti könyvtár kiadóitól megjelent a hellen classicusok kiadásából Homer Iliása, és Plato munkáinak első kötete, az elsőbit Szabó István, az utóbbi Hunfalvi Pál fordítá; mind kettő irodalmunk valódi kincseinek számát szaporítja,

* * Párisból ismét egy új fordított mű érkezett Színházunkhoz: „Sullivan.“

* * „Tamás bátya kunyhója“ legrövidebb idő alatt színpadunkra kerülend, mely azon színművek közé tartozik, miket Párisban százszor szoktak egymás után adni. Nálunk egy nullával kevesebb is megteszi a maga hatását.

* * Császár Ferencz April 1-jén fogja megindítani a „Divat csarnokot“ az eddigelé betöltve volt Hölgyfutárnak is megengedettett újbóli megjelenése, mi a szerkesztőség által mult szombaton foganatba is lön véve. A „Családi lapok“ szerkesztője Klezsó József, e lap vezetéséről leköszönt.

* * Megjelent s Emich könyvkereskedése által kapható az új Magyar muzeum 1853-ki első füzet, szerkeztve Toldi Ferencz s kiadva az academia több jeles tagjai által. Ajánlatára azt lehet mondanunk, hogy olly tudományos vállalat, mely egyúttal érdekes is.

Vidéki szemle.

Tokaj, febr. 10. A Lángh Boldizsár igazgatása alatt álló — quondam Hidassi-féle — színésztársulat a napokban távozott Nyíregyházára, miután Tokajban 46 előadást rendeznie sikerült. A társulat tagjai között a művészeti praecisiot megközelíték leginkább az igazgató és neje Priell Emilia több oldalúlag, Miklósiné drámai szakmákban. Harmath és leánya Ida kedélyes, s végezetre Beké komikai szerepekben; ez utóbbi talpra esett alakzatok teremtésével is bizonyítgván ügyességét. Mint vendég Priell Cornelia is fellépett, s ez játékuknak nem kis lendületet adott.

Múdarabjaik ügyes megválasztása, a bérletnyitási taktika, s elvégre a művészet iránt fogékony s főleg nemzetiségén s édes nyelvén szeretettel esüggő tokaji közönség közremunkálva, e 46 előadás alatt ama csodás s eddigelé itt nem tapasztalt jelenséget eredményezék, hogy a társulat folytonosan tele háznak örvendhetett, — s ez viszont költség- és fáradsággal is a legujabb magyar s külirodalmi dráma művekkel ismerteté meg a közönséget, mely hogy a magyar színészetet kebelében állandósítsa: sem kedve, sem részvéte nem hiányzik. △

A vidéki színészet története Szatmáron.

Kedves dolgot vélünk cselekedni, ha e színházlapok hasábjain megújítjuk emlékezetét vidéki színészetünknek, s előadjuk röviden a legelső föllépéstől kezdve a legutóbbi korig.

Midőn még a színészet, mint mesés tündéralom csak hirben röpkedett felénk varázsszárnyaival, az 1818. év körül; Celesztin jelent meg először körünkben, mindenkítől magasztalt s jól szervezett kised társulatával. Történetesen egy színlapra akadván Moor Károlyból, a tagok számát kiegészíthetem. Celestin, Balla, Kőszegi, Fánesy, Erdei, Ajtai, Hetényi, Láng, Kovács, Kubay, Deéry, Farkas, Kálmán, Török, Székely Zsuzsánna, Balláné, Izabella, Székely Julcsa. J. Gy. ur csürében üték fel Thalia templomát, s a közönség rohant bámulni e szokatlan tüneményt. Az időben még nem korcsosult el fattyu kinövésekkel vidéki színészetünk, az egész közönség megkülön-

böztetett tisztelettel fogadá őket, s szerencsés volt, ki saját házában láthatá édes anyai nyelvünk képviselőit.

Előadásai közül „Bátori Mária“ „Guelfo a „testvérgyilkos,“ „Achmet és Zenide“ „Macskási Juliánna:“ legfeltünőbbek valának. Ha némajáték, énekes színmű, vagy táncz adatott: ezek olly buverövel bírtak, mint Pesten egy nagy költséggel kiállított opera jelenleg.

Celestint, Fehér követé; ki, Lendvay Márton is, mint kezdőt szerencsés volt birhatni. — Ezután jött Keszi, — tagjai közül kitünőbbek Szatmáry, Luiza (később Szatmáryné) Julia, (később Kesziné) Harmat nejével, Kacz bohózatok hőse, Török. Előadták: — Stibort, Örökségi véres egyezést, Amsterdami hóhért, Béla futását, Búvös vadászt, Valpurg éjszakáját, Doktor Faustot. Színelőadási helyül, a csizmadiamesterek és Zöldfa bálteremét használák. Ezt követé Hubay és Göde, Angeló, Burgundi gróf, Fekete Fricz, Arany idő, Keresztes vitézek, s Dijoni örültek házát adák. Szaplanczai, Pozsonyi, Szalai, Szaklányi, Almásy, G. Victoria, Anna, voltak a főszereplő egyének. — Demjén, Abday, Jánosi, Láng, Szilágyi, Sepszi szinigazgatók évenként követék őket, a szinirodalom újabb terményeit hozva magukkal. Egy műkedvelő társulat is keletkezett Szatmáron Kőszegi Mihály kormányzása mellet, melly koronkínt mai napig is működik.

Végre 1847- és 1848-ban, Szatmár lelkesebb fiai buzgóságából, egy csinos színház nyílt meg, Tóth István és Döme igazgatásuk alatt — Világ színjátékával. Az óta megfordultak még körünkben, — Feleki és Pázmán M. szinigazgatók. De az utóbbi időkben már nem annyira kapós a színészet, és ez részint vándoraink hibája; mert ha széttekintünk vidéki színészetünk körében, az még mindig a régi elhanyagolt állapotban van. Hol a művészet jótékony palástja alatt sok hivatlan apostol kontárkodik, minden előkészület és tudomány nélkül.

Azonban a vidéki színészet elrendezési ügyére vonatkozó nézeteinket, máskorra tartjuk föl magunknak, ha e lapok t. szerkesztősége, kívánt tért nyitand becses hasábjain *).

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓK. Párizsi divatképünket lapunk mai számával küldjük szét, a jövő szám mellett egy becses aczélmetszet fog megjelenni, mellyet még e hóban a francia császárné arc képe követend, és egy színpadi kép. — Lapunk első számai közül néhány egészen elfogyván, kénytelenek vagyunk azokat újra nyomtatni későbbben érkezett t. cz. előfizetőink iránti figyelemből, s addig is türelmért esdünk mind azoktól, kik a VII. számig hiányosan kapják megrendelt példányaikat, mig rövid idő alatt az ujon nyomtatás megtörténvén, a hiányzó példányokat utánküldendjük. Az első számú párizsi divatképekkel épen nem szolgálhatunk többé, miután a második szállítmány is teljesen elfogyott.

*) Szívesen.

Szerk.

FELELŐS SZERKESZTŐ
TOLNAI GRÓF FESTETITS LEÓ.

PEST, 1853.

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

böztetett tisztelettel fogadá őket, s szerencsés volt, ki saját házában láthatá édes anyai nyelvünk képviselőit.

Előadásaik közül „Bátori Mária“ „Guelfo a „testvérgyilkos,“ Achmet és Zenide“ „Maeszkási Juliánna:“ legfeltünőbbek valának. Ha némajáték, énekes színmű, vagy táncz adatott: ezek olly bűverővel bírtak, mint Pesten egy nagy költséggel kiállított opera jelenleg.

Celestint, Fehér követé; ki, Lendvay Márton is, mint kezdőt szerencsés volt bírhatni. — Ezután jött Keszi, — tagjai közül kitünőbbek Szatmáry, Luiza (később Szatmáryné) Julia, (később Kesziné) Harmat nejével, Kacz bohózatok hőse, Török. Előadták: — Stibort, Örökségi véres egyezési, Amsterdami kórhért, Béla futását, Bűvös vadászt, Valpurg éjszakáját, Doktor Faustot. Színelőadási helyül, a csizmadia-mesterek és Zöldfa bálteremét használák. Ezt követé Hubay és Göde, Angeló, Burgundi gróf, Fekete Fricz, Arany idő, Keresztes vitézek, s Dijoni örültek házáat adák. Szaplóczai, Pozsonyi, Szalai, Szaklányi, Almásy, G. Victoria, Anna, voltak a főszereplő egyének. — Demjén, Abday, Jánosi, Láng, Szilágyi, Sepsi színigazgatók évenként követék őket, a színirodalom újabb terményeit hozva magukkal. Egy műkedvelő társulat is keletkezett Szatmáron Kőszegi Mihály kormányzása mellet, melly koronkint mai napig is működik.

Végre 1847- és 1848-ban, Szatmár lelkesebb fiai buzgóságából, egy csinos színház nyílt meg, Tóth István és Döme igazgatásuk alatt — Világ színjátékával. Az óta megfordultak még körünkben, — Feleki és Pázmán M. színigazgatók. De az utóbbi időkben már nem annyira kapós a színészet, és ez részint vándoraink hibája; mert ha széttekintünk vidéki színészetünk körében, az még mindig a régi elhanyagolt állapotban van. Hol a művészet jótékony palástja alatt sok hivatlan apostol kontárkodik, minden előkészület és tudomány nélkül.

Azonban a vidéki színészet elrendezési ügyére vonatkozó nézeteinket, máskorra tartjuk föl magunknak, ha e lapok t. szerkesztősége, kívánt tért nyitand becses hasábjain *).

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓK. Párizsi divatképünket lapunk mai számaival küldjük szét, a jövő szám mellett egy becses aczélmetszet fog megjelenni, mellyet még e hónapban a francia császárné arczképe követend, és egy színpadi kép. — Lapunk első számai közül néhány egészen elfogyván, kénytelenek vagyunk azokat újra nyomtatni későbbben érkezett t. cz. előfizetőink iránti figyelemből, s addig is türelméért esdünk mind azoktól, kik a VII. számig hiányosan kapják megrendelt példányaikat, míg rövid idő alatt az ujon nyomtatás megtörténvén, a hiányzó példányokat utánküldendjük. Az első számu párizsi divatképekkel épen nem szolgálhatunk többé, miután a második szállitmány is teljesen elfogyott.

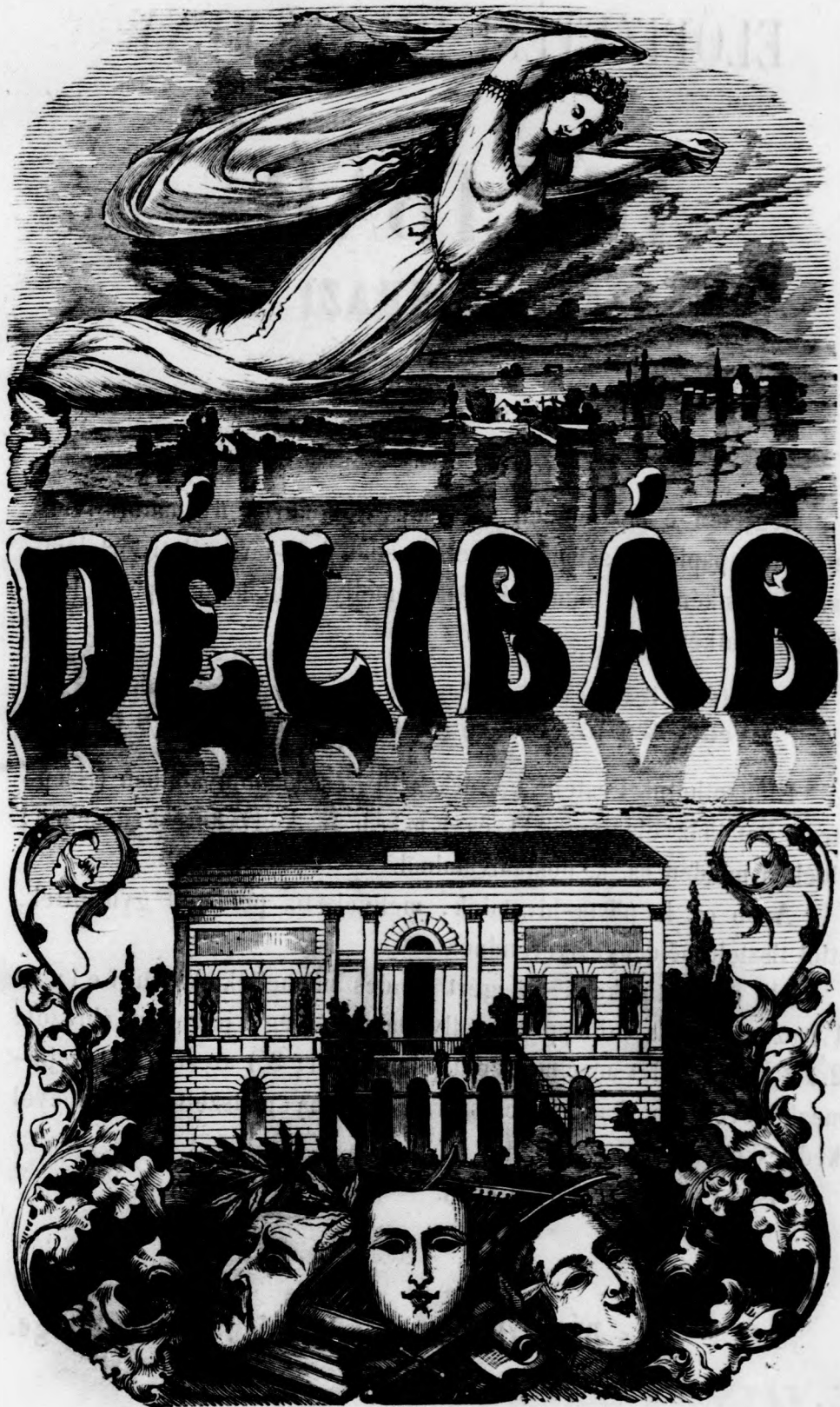
*) Szívesen.

Szerk.

FELELŐS SZERKESZTŐ
TOLNAI GRÓF FESTETITS LEÓ.

PEST, 1853.

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

ELŐFIZETÉSI HIRDETMÉNY

A

DÉLIBÁB, NEMZETI SZINHÁZI LAP

April — Juniusi, évnegyedes folyamára.

Megjelen e lap minden vasárnap, két sűrűn nyomtatott iven, finom velinpapíron, szépművészeti, irodalmi és társaséleti tartalommal, havonként két műmelléklettel, mellyek közül egy párisi legszebb divatkép.

Előfizetési feltételek. Pesten házhozhordással évnegyedre 3 f. p. vidékre postán küldve 3 f. 48 k. p.

Előfizethetni Pesten a szerkesztő- és kiadóhivatalban (Széptutca Pataiház első emelet) és Emich G. könyvkereskedésében; vidéken minden cs. k. postahivatalnál.

Azon cs. k. posta-hivatalok, mellyek tíz példányt gyűjtöttek, attól tiszteletpéldányt nyerendnek.

Uj előfizetőinknek az ígért rendes műmelléleteken f e l y ü l

- 1.) azon pompás műlappal, melly Dalmából egy jelenetet ábrázol;
- 2.) a végrendelet aczélmetszetű jelenetével; 3.) az arab hölgy jelmezképével s a francia császárnő aczélba metszett arczképével kedveskedendünk.

Pest, 1852. Mart. 6-kán.

a DÉLIBÁB nemzeti színházlappal szerkesztősége.

„M

czimü
számos
az edd
sett ala
sárig m

Pesten
és E
Az el

1852

A már több idő óta sajtó alatt lévő.

„MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY KÉPEKBEN“

ezimü munka első folyamának felerésze, egyszerre, egy nagy kötetben, számos képpel, június hó folytán jelenik meg s küldetik szét. Minthogy az eddigi rossz utak minatt a közlekedés fölötte akadályozva volt, az elkészett aláírók kedveért az előfizetési határidő a következő pesti júniusi vásárig meghosszabbittatik.

Előfizetési fölhívás

A

„PESTI NAPLÓ“

második évnegyedes

(april—jun.) folyamára.

Vidékre postán küldve . . . 5 frt.

Helyben házhoz-hordással . . . 4 frt.

Az előfizetési díjak elfogadtatnak minden cs. kir. postahivatalnál, — és Pesten e lapok kiadóhivatalában uri utca 8 sz. a. 1-ső emeleten az udvarban, és Emich Gusztáv könyvkereskedésében uri és kigyó-utca szegletén. Az előfizetési leveleket bérmentesítettetni kérjük.

 Figyelmeztetjük a. t. cz. előfizetőket, miszerint a jövő évnegyed elején a Pesti Napló tárczájában Stowe asszonyuk Tamás Bátya kunyhója ünnepelt szerzőjének első művét messze felülmuló legújabb irányregényét fogjuk megkezdeni.

EMICH GUSZTÁV,

a „Pesti Napló“ kiadó tulajdonosa.

Megjelent s **Emich Gusztáv** nemzeti könyvkereskedésében, (úri és kigyó utca szegletén), valamint minden hiteles könyvárusnál Magyar- és Erdélyhonban kapható:

100

MAGYAR NÉPDAL

GYŰJTÖTTE, S

BOGNÁR-IGNÁC

ZONGORA-KISÉRETÉBEN

KIADTA:

FÜREDI MIHÁLY,

A MAGYAR NEMZETI SZINHÁZ DALSZINÉSZETI TAGJA.

MÁSODIK, JAVITOTT ÉS BŐVITETT KIADÁS.

Nagy 4-ed ivrétben, igen csinos kiállítással, ára füzve **5 pfrt.**

(Az első kiadásnak bolti ára **6 pfrt.** vala.)

Megjegyzendő, hogy miután e munka jelen második kiadása egészen könyvnyomdában készül, mind a hangjegyek, mind pedig s különösen a szöveg sokkal hibátlanabb s szabályszerűbb, mintsem azt természetesen **Könyvnyomdász** (Lithograph) megtenni képes.

Pesten, 1853. Emich Gusztáv könyvnyomdája.